

A stylized, abstract illustration in shades of blue, green, and yellow on a dark background. It depicts a person riding a bicycle, with two birds flying above them. A large, circular shape resembling a sun or moon is positioned to the left of the cyclist. The overall style is reminiscent of mid-20th-century graphic design.

FÅGLAR I VÄSTMANLAND

**50 år
med VOF
1969 - 2019**

**Nr 3 - 2019
Jubileumsnummer**

Fåglar i Västmanland

Nr 3, 2019

Årg 50, ISSN 1404-3297

Fåglar i Västmanland utges av Västmanlands Ornitologiska Förening (VOF) och utkommer med 3-4 nummer per år. Tidningen skickas med post till alla medlemmar

Redaktör

Christina Bredin

Ansvarig utgivare

Johan Karlsson

Distribution

Ulf Carlsson

VOF på nätet:

Hemsida: www.vof.birdlife.se

Facebook grupp: [Fåglar i Västmanland](#)

Facebook sida: [Västmanlands Ornitologiska Förening](#)

Medlemsavgift

Vuxna 160 kr
Famijmedlemskap 200 kr
Ungdom under 20 år 60 kr

Plusgiro 10654-2

Swish 123 577 0318

Tryck: PrimaTryck, Hallstahammar

OMSLAGSBILDERNA:

FRAMSIDA: ILLUSTRATION GUNNAR FORSMAN

BAKSIDA: STARAR, LENNART WAARA

Västmanlands Ornitologiska Förening (VOF)

Föreningen är en ideell, obunden sammanslutning som verkar för att bevara ett rikt fågelliv och öka kunskapen om fågelfaunan i Västmanland. Fågelskydd har spelat en central roll i föreningen sedan tillkomsten av VOF 1969. Inom styrelsen arbetar fågelskyddskommittén aktivt med flera konkreta projekt. Gruppen fungerar även som länk till myndigheter i frågor som rör fågelskydd. VOF arrangerar exkursioner och sammankomster och driver på olika sätt föreningens frågor. VOF är en regionalförening i BirdLife Sverige.

STYRELSE

Ordförande

Johan Karlsson, 070 666 0727
johan.karlsson.vof@gmail.com

Vice ordförande

Christina Bredin, 070 634 4120
christina.bredin@telia.com

Kassör

Inger Kjellberg, 070 170 9102
inger.kjellberg@gmail.com

Sekreterare

Marjatta Ericson, 070 600 0827
marjatta.ericson@telia.com

Fågelskyddsansvarig

Niclas Lignell, 070 770 57 79
n.lignell@gmail.com

Övriga ledamöter

Kalle Källebrink, 070 640 0501
kalle.kallebrink@gmail.com

Seppo Leppälampi, 076 645 9780
seppoleppalampi@hotmail.com

Andreas Porswald, 070 758 7895
andreas.porswald@gmail.com

Jacob Rudhe, 076 252 0696
jacobrudhe@hotmail.com

INNEHÅLL

	Sid
Vår ordförande	5
Program	6-9
Inbjudan till jubileumsfesten	10
VOF 50 år	11
Västmanlands fågelfauna	12-16
Fågelskådning vann över dansen	17
Legenden Kalle sångsvan	18-19
Fåglar somverktyg för hållbar utveckling	20-22
Nya arter under VOF:s 50 år	23-27
Skådarporträtt	28-29
VOF ur mitt perspektiv	30-33
Fågelinventeringar under 50 år	34-37
Ny Fågelklubb i Frövi	37
Verksamheten i VOF 2012-16	38-39
Klipp ur gamla FIV	40-42
Kunskapsinventering	43
En örnfångst att minnas	44-45
Ny fågelklubb Fagersta	46
Program lokala klubbar	46
Lokala klubbar i Västmanland	47

Osignerade artiklar är skrivna av redaktören.

Fina bilder gör tidningen trevligare att läsa. Stort tack till fotografer och illustratörer som ställt sina bilder till förfogande i detta nummer:

Anders Nylén
Eva Ölvebo
Gunnar Forsman
Jan Eriksson
Lennart Urby
Lennart Waara
Seppo Leppälampi
Sören Larsson
Torbjörn Hegedüs

Redaktören

I det här numret kan du läsa om det som hänt i föreningen och i fågelvärlden under VOF:s 50 år.

Några av tidigare ordförande har bidragit med intressanta inlägg. Och vår flitiga skribent Gunnar Lignell berättar om vilka nya arter som kommit till Västmanland under de 50 åren. Vår medlem och konstnär Gunnar Forsman har plockat fram två tidigare publicerade berättelser som illustreras med hans härliga figurer.

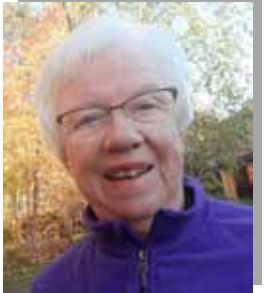
VOF har genomfört ett stort antal inventeringar av olika typer under åren och om detta skriver vår nestor Sören Larsson. Ett skådarporträtt rymms också i tidningen.

Stort tack till Leif Johansson i Skinnskatteberg som ställt alla sina arkiverade FIV till mitt förfogande. Dessa har jag tittat igenom och plockat ut ett antal godbitar från olika år.

I Eggeborns fönster på Vasagatan i Västerås har det varit en utställning med fåglar och VOF 50 år. Den kommer vi att sätta upp i Westerqvarn till jubileumsfesten 16 november.

Läs mer om jubileumsfesten på sidan 10 och anmäl dig till årets höjdpunkt som du inte får missa. Vi ses på festen!

Christina Bredin
christina.bredin@telia.com

Studie
främjandet

Fotoexperter inom Audio Video

AUDIO VIDEO

Vasagatan 22, Västerås
Tel. 021-186700,
butik@eggeborns.se

Västmanlands största foto & kikarsortiment!

Kom in i butiken och prova ut den kikare som passar just dig. Vi jobbar med välkända varumärken och har produkter i alla prisklasser. Hos oss hittar du allt från barnkikare & lappar till professionell fotoutrustning.

www.eggeborns.se

Vår ordförande Johan har ordet

Grattis alla medlemmar. Nu fyller vi 50 år. Hoppas många av er vill vara med och fira på vår jubileumsfest den 16 november.

Att skriva några rader om vad som händer och vad jag tycker i smått och stort brukar inte vara något större bekymmer för mig. Till detta jubileumsnummer har jag dock känt en del vanda. Vad ska jag som inte ens var född när föreningen bildades och som blev medlem så sent som 2011 skriva om denna förenings 50 aktiva år.

— Historien får de som var med skriva, skriv om framtiden så vår kloka redaktör och tillika vice ordförande Christina Bredin.

Kul tanke tänkte jag och började spåna på hur det kommer att se ut om ytterligare 50 år när vi firar 100 år i fåglarnas tjänst. Hur kommer Hälleskogsbrännan se ut då? Vilka arter som vi idag ser som rariteter kan tänkas ha etablerat sig här då?

Det var spännande och skrämmande på samma gång. Själv kommer jag att vara 97 år om jag lever när vi fyller 100 och alla vi som är aktiva nu kommer inte vara de som för VOF in i framtiden. Vi måste se till att vi har några att lämna över stafettpippen till och att de har någon natur att vårda.

Så denna lek med tankar om framtiden slutade med att jag tog ett personligt beslut att sparka igång ett ungdomsnätverk. Ungdomar ska kunna träffas kontinuerligt och utbyta idéer och erfarenheter med varandra. Därför kommer jag att erbjuda inneträffar och exkursioner för alla mellan 13-18 år från och med i höst någon gång.

Det är dessa som kan föra vårt arbete vidare och de kommer att kunna ta med sina barn och barnbarn till Hälleskogsbrännan och berätta att när de var barn så brann den här skogen där det nu växer höga träd.

Johan Karlsson
070-666 0727

Vi ses i fält
Johan

PROGRAM

Sommar & höst 2019

Vår exkursionsverksamhet vänder sig främst till våra medlemmar, men det finns inget medlemskrav för att delta i våra exkursioner. Vi erbjuder en öppen verksamhet som ger fler chans att se vad vi gör. På så sätt ökar vi intresset för fåglar och naturen i Västmanland.

Vi erbjuder två större utflykter per år, heldag eller med övernattnin. En på våren och en på hösten. Mellan dessa erbjuder vi kortare exkursioner minst en gång i månaden då vi besöker kända och okända lokaler med varierande svårighetsgrad på skådningen.

För att det ska bli lättare att se om en programpunkt passar just dig så klassificerar vi våra exkursioner utifrån svårighetsgrad. Foto Johan Karlsson om ej annat anges.

SEPTEMBER – SÖNDAGSVANDRINGAR

I september är tättingsträcket som hetast hos oss i Mälardalen. En hel del fåglar som häckar längre norrut och även österut rastar då på våra fågellokaler. Därför inbjuder vi till en höstens motsvarighet till vårens onsdagsvandringar. Två gånger kommer vi att besöka Hässlö och två gånger besöker vi Askövik.

På våren är vi mer fokuserade på fågelsång som nu tystnat. Diskreta locklåten och skygga fåglar som gömmer sig i buskar och vass gör dessa söndagsvandringar något svårare än motsvarande på våren. Kikare är ett måste och viss erfarenhet av fågelskådning krävs.

HÄSSLÖ

Datum: 8/9, 22/9

Ledare: Johan Karlsson

Ingen anmälan:

Information: Johan Karlsson, 070-6660727
johan.karlsson.vof@gmail.com

Samling: 16:00 Vid kanotklubbens hus

Svårighetsgrad: Medelsvår skådning

Fysisk krävande: 5 km promenad på lättpromenerade gångvägar.

Målarter: Rastande tättingar, sångare, blåhake

ASKÖVIKEN

Datum: 1/9, 15/9

Ledare: Marjatta Ericson

Ingen anmälan:

Information: Johan Karlsson, 070-6660727,
johan.karlsson.vof@gmail.com

Samling: 16:00 vid parkeringen Lövsta

Svårighetsgrad: Medelsvår skådning

Fysisk krävande: 5 km promenad på lättpromenerade gångvägar.

Målarter: Rastande tättingar, sångare, blåhake

SEPTEMBER - 21 HELDAG PÅ ÄNGSÖ

Vid rätt väderförhållande är slutet på september den hetaste tiden i Mälardalen om man vill hitta de lite mer långväga gästerna på väg söderut.

Ängsö med sin mångskiftande natur och kulturlandskap är så nära skärgård vi kan komma här i Västmanland. På fjärdarna runt ön rastar sjöfågel och i hagarna och skogarna rastar gott om tättingar.

Vi kommer att skåda från soluppgången och hålla på så länge vi orkar. Packa en rejäl matsäck och klä dig efter väder.

Anmälan: Johan Karlsson, 070-6660727

johan.karlsson.vof@gmail.com

Ledare: Ingen ledare, vi skådar tillsammans,

Samling: 06:30 vid Ängsö slott (Parkeringen).

Svårighetsgrad: Avancerad skådning

Fysisk krävande: Vi kommer att gå i hagmark och skog. Hur mycket beror på fåglarna och oss.

Målarter: sjöfågel, tättingar, rariteter

OKTOBER - 6 EUROBIRDPWATCH DAY

Första helgen i oktober skådas det fågel i hela Europa och fokus ligger både på det roliga i att se på fåglar och att flyttfåglar är en gemensam angelägenhet mellan länderna.

Västmanlands lokalföreningar brukar ha evenemang för allmänheten på sina favoritställen. I Västerås kommer VOF att ha ett samarrangemang med Naturskolan i Askövik med tipspromenad och guideade turer. Fågeltornet kommer att vara bemannat av VOF från kl 7:00 till kl 13:00.

Mer information om Euro Birdwatch kommer att finnas på hemsidan och på Facebook när det närmar sig.

Målarter: Flyttfåglar

OKTOBER - 11-13 ÖLANDSRESA

Vi har bokat 10 platser på Ottenby vandrarhem för en intensiv skådarhelg i slutet av vecka 41.

Vi kommer att skåda tillsammans eller i mindre grupper och anpassa oss efter deltagarnas önskemål och planera dagarna tillsammans. Det primära målet är att se rariteter och höststräckande fåglar.

Vi åker i egna bilar och delar på bränslekostnad enligt VOF:s policy 16 kr/mil.

Anmälan: Johan

Karlsson, 070-666
0727, johan.karlsson.vof@gmail.com

Svårighetsgrad: Avancerad skådning,

NOVEMBER 16 - JUBILEUMSFEST

Alla medlemmar i VOF är hjärtligt välkomna till vår 50-års fest i Westerqvarn, Kolbäck. Vi börjar redan kl 15.00 med fika och mingel. Sen blir det diverse aktiviteter under eftermiddagen tills det är dags att sätta sig till bords och äta en god middag.

Läs mer i inbjudan på sidan 10.

VÄLKOMMEN!

NOVEMBER 23 - KITTAN

Från och med förra året passar vi också på att leta strömstarar på vägen hem. Vid Kittan i Gästrikland har det skapats en matning intill en skogsväg vilket gör platsen lättillgänglig.

Ledare: Marjatta Ericson
Anmälan: Johan Karlsson, 070-666 0727
 mail: johan.karlsson.vof@gmail.com
Samling: 07:00 Vallby P, Västerås
Svårighetsgrad: Nybörjarvänlig skådning
Fysisk krävande: Bilväg ända fram
Målarter: Lavskrika

Vi kan inte sluta att möta vintern och lavskrikorna i Gästrikland. År efter år är det en av våra populäraste exkursioner.

DECEMBER 8 - ADVENTSSKÅDNING

Den andra advent åker vi som traditionen bjuder ut i skogen och besöker någon skogsmatning. Vi bjuder på glögg och pepparkakor och förhoppningsvis också lite fågel.

I år åker vi till Arboga där Arboga fågelklubb har ett fotogömsle intill sin matning vid Gålsjön.

Ledare: Johan Karlsson
Anmälan: Johan Karlsson, 070-666 0727,
 johan.karlsson.vof@gmail.com
Samling: 08:00 Vallby P, Västerås

Svårighetsgrad: Nybörjarvänlig skådning
Fysisk krävande: Någon km på anlagd stig.
Målarter: Övervintrande fåglar.

Program Rapphönan

Vi träffas första måndagen i månaden kl. 18.00.

Inneträffar i Studieförbundets lokal Pilgatan 8 i Västerås. Alla fågelintresserade tjejer är hjärtligt välkomna. Ta med fika. Rapphönan deltar även i VOF:s ordinarie utflykter.

Mer info om programmet kommer på hemsidan.

Måndag 7 oktober

Inneträff

Måndag 4 november

Inneträff

Måndag 2 december

Inneträff

Kontaktpersoner:

Christina Bredin, 070 634 4120

Marjatta Ericsson, 070 600 0827

Program Daglediga

Inomhusträffar torsdagar i Studieförbundets lokaler, Pilgatan 8C

Västerås börjar alltid kl 14.00 och slutar efter ett par timmar. Du är välkommen dit utan föransmälan. Vissa gånger har vi ett i förväg bestämt program med inbjudna föreläsare, andra gånger deltar vi själva med våra egna erfarenheter och visar bilder, filmer eller tar upp frågor till diskussion.

Dagsutflykterna Samling vid Vallby Friluftsmuseum P. för samåkning. Milersättning 8 kr/mil till fören. Anmäl dig senast dagen före.

22-aug Höststart. Hjälstaviken. Samling Vallby parkering 09.00. Anm Lennart Urby
29-aug Norska ängar. Samling Vallby parkering 08.00. Anm Sten-Ove Sandell
05-sep Oset/Karlsund. Samling Vallby parkering 08.00. Tema Erik Rosenberg. Guidning av Örebro ornitologer. Anm Gunnar Nordesjö
12-sep Fläckebo/tranor. Samling Vallby parkering 17.00. Anm Erik Westman.
18-19 sep Örskär med övernattnings. Info Sten-Ove Sandell.
26-sep Lövsdagömslet. Samling Vallby 09.00/ Lövsdagömslet 09.20. Anm Bo Askerin

03-okt Frövisjön. Samling Vallby P 09.00. Anm Erik Westman.

10-okt Fjärdhundraslätten. Samling Vallby parkering 08.00. Anm Lennart Urby

17-okt - 28 nov Studieförbundet 14.00.

05-dec Avslutning. Studieförbundet 14.00.

Kontaktpersoner dagledigas verksamhet:

Bo Askerin	070 - 172 26 50
Britt Björkman	073 - 096 85 20
Erik Westman	073 - 023 85 90
Gunnar Nordesjö	073 - 091 70 16
Lennart Urby	070 - 317 55 42
Sten-Ove Sandell	073- 544 56 20

VÄLKOMMEN till Jubileumsfesten lördag 16/11 på Westerqwarn, Kolbäck.

Program

15.00 Samling, mingel och fika

Under eftermiddagen:

- Fotoutställning VOF 50 år
- Fåglar som pedagogiskt verktyg - Per Angelstam
- Reflektioner från några ordföringar
- Bildspel

18.00 Jubileumsmiddag med överraskningar under kvällen.

Pris: 400 kr, som inkluderar eftermiddagsfika, fördrink, och en trerätters middag. Bordsvatten alt lättöl ingår till maten, annan dryck kan köpas separat.

Anmälan till christina.bredin@telia.com, 070 634 4120 senast 31 oktober. Meddela om du har några allergier. Betala i förväg till: swish 123 577 0318 eller plusgiro 10654-2.

Välkommen hälsar VOF:s jubileumskommitté!

Christina Jacob Gunnar

Den 7 november 1969 träffades 9 personer i Fagersta för att dra upp riktlinjerna för den nya landskapsföreningen Västmanlands Ornitologiska Förening.

På bilden ur Fagerstaposten ses Lennart Urby, Harald Wederus, Göran Smedberg, Tage Sundkvist, ordf Ingvar Grankvist, Hans Avelin, Arne Sjögren, Torbjörn Jansson, S. Forsberg.

Det första årsmötet hölls 1970 och till ordförande valdes Ingvar Grankvist, Virsbo, vice ordf Lennart Urby.

Nattskärnan var VOF:s symbolfågel fram till 1996. Då bytte man till tofsmesen.

1999 startades Daglediga som en sektion inom VOF. Initiativtagare var Lennart Urby och Sten-Ove Sandell.

Den 5 oktober 2003 bjöd VOF in till en exkursion för kvinnor. Våren 2004 startades en studiecirkel för kvinnor med Elisabeth Evjen som ledare. Detta blev starten för Tjejskådarna, som 2011 bytte namn till Rapphönan Västmanland.

VOF:s ordförande 1969 - 2019

1970	Ingvar Grankvist	1987	Per Angelstam
1972	Gösta Sandvall	1993	Inge Larsson
1973	Sten Andersson	1999	Torbjörn Hegedüs
1974	Bo Eriksson	2012	Lennart Waara
1980	Thomas Skoglund Pettersson	2017	Johan Karlsson
1982	Tomas Carlsson		

Västmanlands fågelfauna – etableringar och försvinnanden under femtio år, 1969-2019

Text: Thomas Pettersson, ordförande 1980-82

Med anledning av att Västmanlands Ornitologiska Förening firar 50 år 2019, kan det finnas anledning att reflektera över hur den häckande fågelfaunan i landskapet har förändrats under det halva sekel som gått.

När jag först började fundera över hur man skulle kunna lägga upp en sådan artikel, tänkte jag att en exposé över alla kända förändringar låg inom rimlighetens gräns. Jag insåg dock tämligen snart att det var nödvändigt att begränsa översikten till enbart de arter som antingen etablerat sig i landskapet under perioden eller försvunnit som regelbundet reproducerande, inklusive de arter som både etablerade sig och sedermera försvann under perioden.

En översikt av alla kända förändringar, skulle dels kunna bli alltför omfattande, dels kunna bli i stora delar osäker och rentav rörig. Min översikt inkluderar också de arter som återetablerade sig under perioden efter att ha försvunnit före 1969. Men även med denna begränsning visade det sig finnas en del knepiga gränsfall. Jag behövde också bestämma mig för vilka kriterier jag skulle använda mig av för urvalet av arter och för att bedöma en tidpunkt för etablering respektive försvinnande.

Några definitioner

För det första behandlas landskapet Västmanland i översikten, dvs. inte länet. Landskapet inkluderar i runda slängar större delen av Västmanlands län men också den norra halvan av Örebro län. Den behandlade tidsperioden

gav sig naturligt av jubileet av föreningens femtioåriga existens. Lite värre var det att bestämma sig för när en art skulle anses som "etablerad" respektive "försvunnen" som häckande fågelart i Västmanland. I de flesta fall kunde jag dock utgå från årlig förekomst av häckningar som start- respektive slutpunkt.

Här har jag även i de flesta fall räknat med så kallade "troliga häckningar", dvs. där omständigheter gjort att häckning starkt kunde misstänkas utan att ha säkerställts. I några fall har bedömningen vilat på en mer subjektiv grund. Förhoppningsvis lyckas jag tydliggöra detta i den artvisa genomgången nedan.

Tabell 1. Fågelarter som har etablerat sig som häckande i Västmanland respektive de som har försvunnit som regelbundet häckande. Tabellen anger bedömt årtal för etablering respektive försvinnande.

År	Etablerad	Försvunnen	År	Etablerad	Försvunnen
1969			1989	Pungmes	
1970	Kärrsångare		1990	Ängshök	
1971			1991	Snatterand	
1972	Gråhäger		1992	Rödbena	
1973	Flodsångare		1993		
1974	Grågås		1994	Storskarv	
1975			1995	Svart rödstjärt	
1976	Havstrut		1996	Havsörn	
	Trastsångare		1997		
1977			1998	Gråspett	
1978				Forsärla	
1979	Vaktel		1999	Vitkindad gås	
1980			2000		Ängshök
1981			2001		
1982	Strandskata		2002		
	Videsparv		2003		
1983			2004	Gransångare	
1984			2005	Smådopping	
1985				Dvärgmåsa	
1986	Skäggmes	Videsparv		Lappuggla	
1987		Vitryggig hackspett	2006		Pungmes
1988					

Artvis genomgång

Enligt definitionerna ovan har 24 fågelarter etablerat sig som regelbundet reproducerande i Västmanland under perioden. Tre av dessa försvann sedermera under samma period. Därtill försvann ytterligare en art som var etablerad före 1969. Nettoökningen 1969-2019 av antalet regelbundet häckande fågelarter i Västmanland är således 20.

Om någon tycker sig sakna någon art nedan kan det bero på flera saker. Jag kan ha bedömt att arten ifråga försvann eller etablerade sig före 1969 eller jag kan ha bedömt att häckningsförekomsten inte har varit regelbunden under perioden. Mänsklig verksamhet kan i många fall anses vara en starkt bidragande orsak, direkt eller indirekt, till att en art etablerar sig eller försvinner. Jag fann det svårt att sätta

en konsekvent gräns här, men avsiktligt introducerade arter har jag inte tagit med i denna genomgång. Arterna presenteras i systematisk ordning.

Vitkindad gås (1999-)

Även om ursprunget till de häckande fåglarna i Västmanland är oklart, torde det inte råda någon tvekan om att den vitkindade gåsen nu är etablerad som häckande. Den första säkerställda häckningen rapporterades 1988, men det var först från och med 1999 som häckningar rapporterades årligen. Jag väljer således 1999 som startåret för arten.

Grågås (1974-)

De första häckningarna rapporterades under 1950- och 1960-talen, men det anses vara

klarat att de förekomsterna emanerade från utsättningar och/eller parkrymlingar. De första säkerställda häckningarna som bedömdes som spontana rapporterades 1974, vilket därför får utgöra startåret för etablering.

Snattherand (1991-)

Häckningar rapporterades oregelbundet under 1970- och 1980-talen, men årligen och i stigande antal från och med 1991.

Vaktel (1979-)

Sjungande vaktlar har uppträtt i stort sett årligen i Västmanland sedan 1969, endast år 1978 saknas rapporter helt. Därefter har förekomsten varit årlig och i kraftigt stigande omfattning. Mycket få säkerställda häckningar har rapporterats men det regelbundna uppträdandet av sjungande fåglar får anses starkt indikera att vakteln är en regelbundet reproducerande fågelart i landskapet och vissa år efter millennieskiftet har över ett hundra vaktlar bokförts.

Smådopping (2005-)

Det var med viss tvekan som jag inkluderade smådoppingen i denna redovisning. Häckningar har förvisso rapporterats under hela perioden men den har av och till under halvseklerna saknats helt. Först från och med 2005 har den uppträtt årligen under häckningstid, dock i rätt starkt varierande antal.

Gråhäger (1972-)

De första säkerställda häckningarna rapporterades från olika lokaler under 1950-talet, men det skulle dröja till år 1972 innan gråhägern kunde anses som regelbundet reproducerande i landskapet.

Storskarv (1994-)

De första häckningarna ägde rum år 1994 och arten har därefter häckat årligen och i ökande antal.

Ängshök (1990-2000)

Ängshöken faller inom något av en gråzon i detta sammanhang. Visserligen rapporterades

säkerställda häckningar årligen under perioden 1990-2000, tillfälligt även senare, och den har rapporterats årligen under häckningstid sedan 1987 men den har inte lyckats etablera sig stadigvarande på någon enskild lokal.

Havsörn (1996-)

Havsörnen häckade regelbundet i landskapet åtminstone till och med 1920-talet men försvann sedan, inte minst på grund av förföljelse. Rapporter om adulta fåglar under häckningstid började droppa in på 1980-talet och år 1996 kunde den första häckningen konstateras. Därefter kan havsörnen anses vara återetablerad.

Strandskata (1982-)

Enstaka häckningar misstänktes redan på 1970-talet men det var först år 1982 som den första säkerställda häckningen rapporterades. Därefter får den anses vara fåtaligt men väl etablerad som häckande på holmar i Mälaren.

Rödbena (1992-)

Till och med 1960-talet var rödbenan en rätt ovanlig genomflyttare och det var först i mitten av 1970-talet som de första häckningarna rapporterades. Etableringen gick dock inte särskilt snabbt men från och med 1992 har häckningar rapporterats årligen på flera lokaler.

Dvärgmåsa (2005-)

När dvärgmåsen år 2005 etablerade sig mer stadigvarande som häckande i Västmanland innebar det en återkolonisation efter att ha häckat regelbundet under perioden 1942-1964.

Havstrut (1976-)

Den första säkerställda häckningen i landskapet rapporterades 1976, vilket sätts som startåret för etableringen. Före dess uppträdde havstruten regelbundet även under häckningstid, men några starka misstankar om häckning rapporterades aldrig då.

Lappuggla (2005-)

Lappugglan är riktigt marig när det gäller att försöka bedöma när den etablerade sig i

Västmanland som regelbundet häckande. Dels är den relativt svårupptäckt på häckningslokaler, dels finns det stora arealer med lämplig biotop och som sällan eller aldrig besöks av rapporterande ornitologer. Åtskilliga häckande lappugglor kan därför mycket väl undgå upptäckt. Men med ledning av de data vi har kan vi numera anse den som etablerad. Den första säkerställda häckningen rapporterades år 1991 och den följdes av ytterligare fyra under 1990-talet. Men det är först från och med år 2005 som häckningar rapporterats årligen och dessutom i stigande antal.

Vitryggig hackspett (-1987)

Denna art är det stora sorgebarnet i denna sammanställning som den enda sedan tidigare etablerad som under perioden definitivt har försvunnit från Västmanlands häckfågelfauna. Från att ha rapporterats regelbundet som häckande sedan åtminstone mitten av 1960-talet häckade den säkerställt för sista gången år 1987. Fynd gjordes årligen under häckningstid till och med 1990. Även om utsättningar av uppfödda fåglar har resulterat i fynd under häckningstid även under de senaste åren finns för närvarande inga tecken som tyder på en återkomst.

Gråspett (1998-)

Visserligen konstaterades den första häckningen redan år 1977, men gråspetten har rapporterats årligen under häckningstid först från och med 1998 och därefter i stigande antal.

Pungmes (1989-2006)

Pungmesen etablerade sig genom de första häckningarna år 1989 och ökade kraftigt i antal under de närmast följande åren. Sedan har den gått kräftgång och antalet rapporter om häckning har glesnat betydligt. Efter 2006 får den betraktas som endast tillfälligt häckande.

Skäggmes (1986-)

Det första fyndet i Västmanland under häckningstid gjordes 1976 men först från och med år 1986 har den uppträtt regelbundet, om än i starkt varierande antal mellan olika år.

Gransångare (2004-)

Sjungande gransångare under häckningstid har uppträtt i stort sett årligen under perioden men eftersom de inte har funnits stadigvarande på samma lokaler år från år håller jag det för mindre sannolikt att gransångaren skulle ha häckat regelbundet under åtminstone 1970- och 1980-talen. Efter ett absolut bottenapp år 2003 har den dock uppträtt årligen och dessutom i starkt stigande antal. Jag sätter därför etableringsåret till 2004.

Trastsångare (1976-)

Sjungande trastsångare har rapporterats årligen sedan år 1972 men uppträdandet under första halvan av 1970-talet var ändå av mer tillfällig natur på olika lokaler. Först från och med 1976 tycks den dock ha etablerat sig mer stadigvarande på några lokaler.

Kärrsångare (1970-)

Sjungande kärrsångare har rapporterats årligen sedan 1970 och den första säkerställda häckningen rapporterades år 1977.

Flodsångare (1973-)

Visserligen har någon säkerställd häckning aldrig rapporterats från Västmanland, men det årliga uppträdandet sedan 1973 och därtill i stigande antal torde indikera att flodsångaren är etablerad som regelbundet häckande i landskapet.

Svart rödstjört (1995-)

Landskapets första säkerställda häckning ägde förvisso rum redan 1969 men etableringen gick trögt med endast några få häckningar på 1970- och 1980-talen. Först från och med 1995 bedömer jag den som regelbundet reproducerande i Västmanland.

Forsärla (1998-)

Efter att ha häckat oregelbundet sedan i början av 1990-talet bedömer jag att forsärlan etablerade sig stadigvarande år 1998. Den har därefter kraftigt ökat i antal och spritt sig i landskapet.

Videsparv (1982-1986)

Uppträdde regelbundet under häckningstid på flera lokaler under en kort period på 1980-talet, men försvann lika plötsligt som den kom.

Diskussion

Det kan noteras, vilket också tydligt framgår av tabell 1, att vi inte har fått några tillskott alls till landskapets regelbundet häckande fågelarter sedan 2005. Före dess kunde vi välkomna en rad nya arter med relativt tät frekvens. Jag tror att den viktigaste förklaringen till det är att artstocken numera är mer eller mindre mättad, dvs. det är ytterst få, om ens några, arter som vi kan förvänta oss som häckande åtminstone i en nära framtid. Men förändringar i fågelvärlden kan ske snabbt och vi bjuds titt som tätt på överraskningar.

Nya tillskott

Om jag skulle försöka mig på att spekulera i vilka arter som kan tänkas bli nya tillskott till Västmanlands häckande fågelfauna inom, säg de kommande tio åren, skulle jag nog gissa på svarthalsad dopping (har gjort häckningsförsök de senaste fem åren på en lokal), ägretthäger (antalet iakttagelser, även under häckningstid, har ökat markant de senaste 4-5 åren), kungsörn (om den inte oupptäckt redan är etablerad), röd glada (ett kraftigt ökat antal sommarfynd de senaste 6-7 åren), brun glada (antalet fynd under häckningstid ökar och den har redan häckat vid en rad tillfällen), vassångare (från att ha varit rentav sällsynt och oregelbundet uppträdande fram till millennieskiftet har antalet sjungande fåglar ökat kraftigt de senaste tio åren) samt brandkronad kungsfågel (kanske en vågad gissning, men arten har uppträtt under häckningstid de senaste tre åren och lämplig biotop finns det gott om).

Därtill kanske utsättningarna på flera håll av pilgrimsfalk kan bidra till en åtminstone subspontan återetablering.

Andra arter som tidigare gjort framstötningar genom ett ökat antal fynd under häckningstid, och i några fall dessutom har konstaterats häcka, men där förutsättningarna för en etablering numera tycks vara försämrade, är stjärtand, gråhakedopping, fjällvråk, rödspov, brushane, turturduva, hökuggla, jorduggla, härfågel, stenfalk, busksångare och citronärsla.

En av orsakerna till att vi i flera fall ovan dras med stora osäkerheter i bedömningen är bristen på uppgifter, dvs. rapporter i Artportalen. Jag hoppas därför att rapporteringen inte bara fortsätter utan också kan utvecklas, inte minst genom att vi emellanåt åtminstone besöker delar av landskapet som inte så ofta eller aldrig besöks av rapporterande ornitologer. Vi kanske rentav skulle ta sats för ett omdrev i Västmanland av Svensk fågelatlas som genomfördes 1974-1984?!

Det kan säkert finnas invändningar mot mitt upplägg av denna översikt liksom mot mitt sätt att resonera i en del fall. Konstruktiva synpunkter är därför välkomna!

TACK!

Tack till Gunnar Lignell och Markus Rehnberg för kommentarer och förslag!

Fågel-skådningen vann över dansen

*Text: Inge Larsson,
ordförande 1993-99*

Fågelskådning har ända sedan barnsben legat i topp bland mina intressen. Jag kom ihåg när jag som 15-åring gick en danskurs på ungdomsgården. Det gick inte så bra med dansen men jag lyckades få med danslärarinnan ut på orrspel efter dansen. Efter det blev hon också fågelintresserad men jag lyckades aldrig lära mig dansa.

Mitt fågelintresse ledde till att jag redan i början på 1950-talet startade Virsbo Ornitologiska förening. Mängder av ungdomar kom med i föreningen. Vi var så många att ortens idrottsförening bad oss att inte ha våra exkursioner på deras matchdagar för då fick de inte ihop till ett lag.

1992 träffade jag ett gäng västmanlandsskådare. Jag vill minnas att det var på kyrkbacken vid Fläckebo kyrka. De berättade att VOF hade problem. Det fanns ingen som ville ta på sig ordförandeskapet i föreningen och jag fick frågan. Jag svarade nog ingenting men efter några ytterligare kontakter så sade jag ja och blev vald på årsmötet 1993. Då blev vi ett gäng entusiastiska fågelskådare som startade om.

Styrelsen hade, åtminstone i början, möten en gång i månaden. En av uppgifterna i början var att utse en ny landskapsfågel. Som alltid vid förändringar blev det en mängd tjafs innan

beslutet om att tofsmesen skulle vara den nya landskapsfågeln för Västmanland.

Under min period som ordförande satsade vi nog mest på trivsel och kunskapsutveckling. Vi ordnade årligen en eller två kurser av mycket hög klass. Ledare var oftast den kände danske författaren och fågelexperten Klaus Malling Jensen men även Christian Cederöth från Öland var kursledare någon gång. Kurserna hölls antingen på Öland eller i Falsterbo och var mycket uppskattade. Det var aldrig någon konst att få dem fulltecknade.

Förutom dessa kurser ordnade vi lite exklusivare exkursioner. Jag kommer speciellt ihåg när vi någon av de första dagarna i januari gav oss ut på en båtresor från Bohuslän för att se havsfågel. Målarten var toppskarv som på den tiden var en riktig raritet. Det var -12 grader och frisk nordlig vind, med andra ord svinkallt. Vi såg några toppskarvar och en stor flock skärnärpor. Magnus Hellström som var med på resan hittade en and i de höga vågorna. Strömmande tyckte någon men fågeln försvann innan den kunde bestämmas.

Innan jag avgick som ordförande hade vi arbetat fram underlaget till boken Fågellokalerna i Västmanland. Daniel Green och Annika Sandström sammanställde boken som gavs ut 1999, samma år som jag avgick. ■

Legenden Kalle Sångsvan

Text och illustration: Gunnar Forsman

Sångsvanens trumpetstötter har i många kulturer setts som svanarnas avskedssång till livet. I svensk medeltida litteratur skrevs om "swanin, hwilkins natur är att han sionger sötelika mote sin dödh". Olaus Magnus noterade på 1500-talet: "somliga fåglar sjunga på gamla dagar, såsom svanor, varmed de båda sin död".

Under 1960-talet var vi ett gäng fågelskådare som ofta övernattade under bar himmel om våarna, vid en lägereld intill Asköviken. En av de nattliga musikanterna som ofta hördes från viken, var den ensamme Kalle sångsvan. Man vaknade kanske till lite grann av hans trumpetstötter, men man tänkte att det är bara Kalle, och så somnade man om. Visst kunde vi höra den sorgliga tonen i hans starka röst, men för oss var det bara glädje att höra hans mäktiga svanesång.

Kalle bör ha blivit ca 30 år. Men hans tidiga historia är (för mig) oviss. Kanske finns någon fågelvän som vet mer om den än jag, hör av er i så fall! Så här skrev jag i VLT om Kalle sångsvan den 23 december 1982 (här något omarbetat):

"En av Askövikens särlingar på fågelfronten, Kalle sångsvan, tycks nu ha gått ur tiden. Under det gångna året har vi förgäves lyssnat efter Kalles svanesång, men den har uteblivit. Kalle hade lite svårt att skilja på sin egen sort

och andra arter när det gällde att hävda revir, gäss och knölsvanar drev han obönhörligt upp i luften, för att sedan jaga dem runt i varv efter varv över viken. Det är nog ingen tillfällighet att rastande gäss i år har stannat kvar i viken längre än vanligt...

Det var under senare hälften av 1950-talet som Kalle först observerades i viken. Ingen vet riktigt varifrån Kalle kom, det hade varit intressant att veta numret på den ring som fanns på höger ben. Det numret hade kunnat avslöja Kalles bakgrund. Kanske hölls Kalle som vingklippt i Djäknebergets fågeldammar under början av 50-talet? Kanske var det Kalle som senare under en del vintrar höll till i Svartån? (Men där fanns ibland två sångsva-

nar.) Legenden berättar vidare att den vingklippta Kalle kunde promenera över fälten, från Västerås till Asköviken. Sant eller falskt?

Det beteende som Kalle uppvisade är nog i extremfallet rätt typiskt för fåglar som blivit frisläppta från fågeldammar. Sångsvanen har ju som art ökat, den sydsvenska stammen anses enligt vissa källor härstamma från individer som släppts ut från djurparker och fågeldammar. Stor vikt för den fortsatta ökningen i våra trakter måste också tillskrivas Svartådalen vid Fläckebytrakten, där sångsvanarna har idealiska rastlokaler under sina vårliga flyttningar (mot Finland och Ryssland).

Mitt intimaste, och samtidigt brutalaste möte med Kalle hade jag den 20 mars 1965. Jag och skådarekompisen Leif Eriksson cyklade denna dag ut till Asköviken. Det var en typisk småkyllig marsdag, nollgradigt och växlande molnighet, någon snöby drog förbi. Enstaka sånglärkor sjöng, andra sträckte över med locklätet. Vi såg en stenfalk som jagade av och an på ängarna. Samt en blå kärrhök. Starar och vipor var andra välkomna vårtecken. Andra skådare såg tornfalk och snöspurv härute den dagen.

Vi fick syn på Kalle ute på ett fält. Där stod han stilla och till synes apatisk. Kunde han vara sjuk? Vi beslutade att ta oss emot honom. Kamerorna kom fram och vi gick försiktigt

närmare. Vi ville ju inte skrämma den stora fågeln. När endast några meter återstod, då sträckte Kalle på halsen, iakttog oss för första gången, tillsynes likgiltigt, och höjde majestätiskt vingarna. Nu trodde vi att fågeln skulle fly undan.

Men inte! Kalle trumpetade fram ett avgrundsvår, och gick till regelrätt attack! En sångsvan har 30.000 fjädrar, en vingbredd på över två meter, och en hård näbb. Vi unga fotografer hade bara att lägga benen på ryggen, och klarade oss därmed med nöd och näppe från hårda örfilar och tjyvnyp.

Fransmannen Buffón, samtida med Linné, skrev om svanens styrka: "Ett slag av hans vinge skulle kunna sönderkrossa en människas ben". Sådant kanske vi inte trodde på, men Kalle var definitivt inte någon vi ville mucka gräl med, om han nu var på dåligt humör. Hans självförtroende var det inget fel på! Min teckning (från 1982) bygger på en skiss i anteckningsboken från detta tillfälle 1965".

Sångsvanen Kalle blev en legend redan under sin livstid. Vi var många som under 1980-talet kom att sakna hans ljudliga musicerande utifrån viken. Och när jag i senare tider nu och då får lyssna till ljuvlig svanesång, då går mina tankar ofta till Kalle. ■

Nattkvist Svalgårdens Öland

8 bäddar i dubbelrum
Exkursionsprogram
Fågelguidningar
Fågelkurser
Frågor om fåglar?
Välkomna till
www.svalgarden.se
070-558 59 70

Fåglar som verktyg för hållbar utveckling

Per Angelstam, ordförande 1987-93

Uppvuxen i Skinnskatteberg, mitt i både landskapet Västmanland och Bergslagsregionen, har jag sedan min barndom på 1960-talet genom fåglar fascinerats av gradienter i rum och tid. Dels den biologiska norrlandsgränsen med övergången mellan kuperade barrskogslandskap i norr och levande lövskogsrika kulturlandskap i söder, och dels den gradvisa flytten av människor från landsbygd till stad. I mitt yrkesliv som forskare har jag förmånen att använda fåglar som verktyg för att producera och kommunicera kunskaper om hur biologisk mångfald kan bevaras. Landskap med olika utveckling i både Europas väst och öst är en sorts "tidsmaskin" och numera mitt "laboratorium".

Oron för och debatten om hur man kan bevara arter, livsmiljöer och ekosystemprocesser, det vi idag kallar biologisk mångfald, har en mycket lång historia. Den bottnar i insikten om den fundamentala betydelsen av natur för mänskligt välbefinnande. Ett exempel är en artikel av P.A. Sæve från 1877 i Svenska Jägarförbundets tidskrift med titeln "Sista paret ut" om vikten av att hindra försvinnandet av olika arter. Grundat på en omfattande översikt om tillståndet i olika världsdelar föreslås att "...genom samverkan...sätta en lag mellan människan och djuren, hvarigenom rätt och frid och harmonisk skönhet samt jemvigt och bestånd skall komma att fortbestå mellan alla jordens varelser."

Mer än 100 år senare kvarstår utmaningen att bevara biologisk mångfald, och flera försök att hantera den finns. Ett är att prata om det vi kallar för ekosystemtjänster, det vill säga de nyttigheter och värden som olika typer av natur förser oss med genom att fungera som gröna infrastrukturer (figur 1). Detta

kräver kunskaper om både natur och samhälle. En dimension handlar om att mäta hur olika arters utbredning och täthet utvecklas, och att mäta tillstånd och trender för olika naturtyper i tid och rum. En annan dimension är huruvida beslutsfattare av olika slag agerar så att gröna infrastrukturer kan leverera livsmiljöer för arter, och olika ekosystemtjänster. Att förstå, kunna och vilja bevara fungerande gröna infrastrukturer och leverera ekosystemtjänster är tre krav som måste uppfyllas.

Men vad har fåglar med detta att göra?

Jo, helt enkelt därför fåglar är bra för att producera kunskap för och uppmuntra lärande för hållbart nyttjande av landskap – något som lagts fast i svenska och internationella riktlinjer. Bevarande av livskraftiga stammar av naturligt förekommande arter är ett centralt kriterium, och som kräver tre typer av kunskap.

- Vilka olika livsmiljöer finns det i en viss region, och vilka olika arter kräver dessa? (Se figur 2.)

Välfärd och välbefinnande

(säkerhet, grundläggande behov, hälsa, goda sociala relationer, frihet att välja och agera)

Ekosystemtjänster

(stödjande, försörjande, reglerande, kulturella, i både natur- och kulturlandskap)

Naturkapital i form av biologisk mångfald

(arter, habitat, processer)

Figur 1. Begreppet "grön infrastruktur" understryker behovet av att vidmakthålla tillräckliga mängder av representativa ekosystem som funktionella nätverk genom fysisk planering. Grön infrastruktur är ett verktyg för att långsiktigt leverera ekosystemtjänster som stöder människors välfärd och välbefinnande.

- Hur mycket av olika livsmiljöer - med tillräcklig kvalitet och storlek - behövs för att bevara denna svit av arter i ett landskap eller en region?
- Bildar områden av olika livsmiljöer fungerande nätverk – det vill säga gröna infrastrukturer? Detta kräver någon form av rumslig planering.

Forskning om fåglar, och fågelskådning som "citizen science", har gjort att det finns ovanligt goda kunskaper om vad som gör att olika fågelarter finns eller försvinner, liksom om fågelpopulationers tillstånd och trender (Angelstam m.fl. 2004). Många fågelarter är välkända och omtyckta av en bred allmänhet. Markägare har lätt att känna igen många fågelarter jämfört med till lavar och svampar

som indikatorer på värdefull natur (Uliczka m.fl. 2003).

Flera fågelarter kan dessutom ses om paraplyarter. En paraplyart är en art som är lätt att identifiera och vars förekomst är ett "paraply" för andra känsliga arter i samma livsmiljö. Genom att vidta åtgärder för paraplyartens bevarande så skyddas också andra känsliga arter. Vittryggig hackspett är en sådan art, liksom flera andra hackspettarter. Det finns många goda exempel på kopplingen mellan gröna infrastrukturers funktionalitet och fågelarters utveckling.

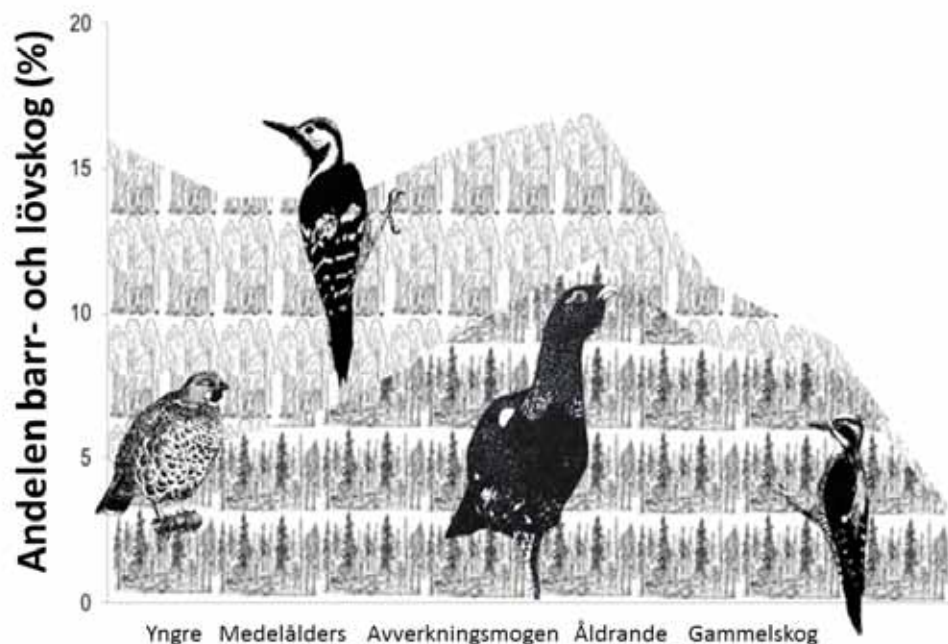
- Fungerande gröna infrastrukturer för arter som kräver gammelskogar är i Sverige koncentrerade till områdena strax öster om fjällkedjan (Jonsson m.fl. 2019).

Detta sammanfaller med höga tätheter av arter som tretåig hackspett, lavskrika, lappmes och tallbit.

- Arter som är knutna till stora våtmarksområden är vanliga i till exempel. Vitryssland där sådana finns kvar, men har minskat kraftigt i Sverige och andra västeuropeiska länder (Valasiuk m. fl. 2018).

- Kråkfåglar gynnas av ett jordbrukslandskap som förser dem med föda (Manton m. fl. 2019), vilket i sin tur innebär att predationstrycket på markhäckande fåglar som vadare minskar i västra Europa men är fortfarande vanliga i östra Europa.■

Figur 2. Vissa fågelarter är bra indikatorer på biotopers kvalitet även för andra arter, och några arter är så välstuderade att deras biotopkrav kan uttryckas genom skogsålder och trädslagsblandning.

Från vänster: **järpen** i yngre blandad löv- och barrskog; **vitryggig hackspett** i äldre lövskog; **tjäder** i medelålders till äldre barrskog, och **tretåig hackspett** i gammelbarrskog (Naumov m. fl. 2018). Dessutom måste man förstå hur stora skogsbestånd av dessa olika kombinationer av trädslag och beståndsålder de behöver; liksom hur gles i landskapet sådana områden får vara placerade.

Bildens åldersfördelning representerar ett borealt skogslandskap med naturlig dynamik, och därmed både mycket äldre skog och en hög andel lövträd jämfört med dagens brukade skogslandskap.

NYA ARTER FÖR VÄSTMANLAND UNDER VOF:S 50-ÅRIGA HISTORIA

Text: Gunnar Lignell

Sedan VOF bildades på hösten 1969 har till och med utgången av år 2018, 78 för landskapet nya fågelarter påträffats. Det ger ett snitt på drygt 1,5 nya arter per år under perioden. Jag har valt att redovisa de fynd som faller inom kategorierna A+D, där A avser "spontan uppträdande taxa (arter och underarter) som häckar eller har påträffats minst en gång fr.o.m. år 1950", och där D står för "taxa (arter och underarter) som skulle ha placerats i kategori A eller B om det inte förelegat visst tvivel huruvida de med säkerhet har uppträtt spontant." Jag har som källa använt mig av sammanställningen "Västmanlands fåglar" som finns länkad på föreningens hemsida. Den systematik som där används är IOC:s version 9.1 som i vissa delar, dock marginellt, skiljer sig från den i landet officiella listan som kommer till uttryck i "Sveriges fåglar" (SOF 2002), och i de årliga rapporterna i publikationen "Fågelåret".

Av de 78 nya arter som påträffats faller 74 arter inom kategori A och fyra inom kategori D. Om ni saknar nilgås som ny art i min sammanställning beror det på att den förts till kategori E. Urvalet kan alltid diskuteras och jag återkommer till den diskussionen när det gäller antalet påträffade arter totalt i Västmanland och riket.

Vilka är då de nya arterna?

Den mest frekventa gruppen av nya arter är vadarfåglar med 30 nya arter, följt av gruppen tättingar med 22 nya arter och andfåglar med 12 nya arter. Inom den sistnämnda gruppen återfinns för övrigt de fyra arter som tillhör kategori D.

Tabell 1

Första fynd i Västmanland åren 1969–2018 fördelade efter antalet fynd.

Antal fynd	Antal arter
1	27
2-3	27
4-9	10
10-20	6
21-	8
Totalt	78

FOTO: EVA OLIVEBO

Prärietrana

Två av de nya arterna, nunnestenskvätta och prärietrana, är också nya fynd för Sverige. För 27 av de nya arterna finns bara ett fynd och lika många arter har bara setts vid två eller tre tillfällen.

Alla nya arter, enligt den avgränsning jag gjort, återfinns i tabellform i slutet av denna artikel. Arterna är förtecknade i kronologisk ordning.

Fördelning över åren

Under åren 1969–2018 saknar 15 år en ny art för landskapet. Tendensen är också starkt vikande för nya arter. 1990-talet sticker ut med inte mindre än 25 nya fynd, följt av 1980-talet med 21 nya arter. Ett år som särskilt sticker ut är 1992, då inte mindre än 7 nya arter noterades.

Tabell 2

Första fynd i Västmanland åren 1969–2018, fördelade efter årtionde.

Årtionde	Antal arter
1970-talet	17
1980-talet	21
1990-talet	25
2000-talet	8
2010-talet	7
Totalt	78

Fördelning över kommuner

Alla kommuner inom landskapet Västmanland, utom Kungsör och Ludvika representeras av minst en ny art. Flest nya arter (17), har setts i Sala kommun där lokalerna Gussjön/Fläcksjön/Nötmyran sticker ut. På andra plats kommer Västerås med 15 nya arter och där nära hälften har setts i Asköviken eller dess omedelbara närhet.

Hötjärn i Ljusnarsberg svara för inte mindre än 5 nya arter, men lokalens storhetstid som vadarlokal anses vara över.

Nya arter – varför?

Det finns flera anledningar till att nya arter ses både i landet och i vårt eget landskap. En viktig anledning tror jag är att den ornitologiska aktiviteten och kunskapsnivån har höjts. Västmanland har alltid haft många duktiga och aktiva ornitologer som slitit i fält. Den förhöjda kunskapsnivån gör att det är lättare att upptäcka nya arter samtidigt som bestämningslitteraturen idag är detaljerad.

Prestandan på optiken har förbättrats avsevärt och inte minst tubarna har gjort att stora ytor lättare kan överblickas. Erfarenheter från utlandsresor spelar också in och om udda arter utifrån dyker upp hos oss finns bland fler skådare syn- och ljudintryck som underlättar artbestämningen. Larmsystemen gör också att om osäkerhet råder fler skådare snabbt kan komma för att hjälpa till.

För den allra största delen, 70 procent, av de nya arterna hos oss i Västmanland gäller att de endast setts 1–3 gånger. Det är alltså väldigt tillfälliga besökare, ofta kanske felflygna individer under flyttning som dyker upp hos oss.

Tabell 3

Första fynd i Västmanland åren 1969–2018 fördelade efter kommun i fallande ordning.

Kommun	Antal arter
Sala	17
Västerås	15
Surahammar	8
Lindesberg	8
Köping	6
Ljusnarsberg	5
Norberg	4
Hallstahammar	3
Hällefors	3
Nora	3
Arboga	2
Fagersta	2
Skinnskatteberg	1
Örebro	1
Totalt	78

Andra arter som vitvingad tärna kommer ofta stötvis in i landet och sprider sig till lämpliga lokaler. Ökande fynd av vittrut och kaspisk trut vittnar nog om att fler intresserar sig för just denna fågelgrupp. Andra arter som dammsnäppa, busksångare, skäggmes och pungmes befinner sig mer eller mindre i en expansiv fas i flera delar av landet. Det ökande antalet fynd av amerikansk kricka indikerar att vi är vakna för detaljer och kan

urskilja arten bland övriga krickor. Slumpen spelar nog också stor roll vid nya upptäckter. Det gäller att vara på rätt plats vid rätt tidpunkt och med skarpa ögon och öron när det nya dyker upp. Statistiskt sett kan vi som fågelskådare bara täcka en liten del av vårt landskap och sannolikt måste arter ha dykt upp i Västmanland som aldrig har rapporterats.

Vilka troliga nya arter kan förväntas i Västmanland?

Landskapet Västmanland omfattar omkring 2 procent av Sveriges landareal. Vi saknar kust. Vi har inga fjäll och vi ligger ganska långt in i landet. Sannolikheten för att vissa arter, med mycket specifika krav på sin levnadsmiljö, skall dyka upp hos oss är ganska liten. Trots detta dyker det ändå upp nya arter i landskapet. Det är svårt att sia om vilka arter som kan tänkas stå på tur, men några känns lite mer troliga.

Så till exempel saknas observationer av dvärgörn och ormörn. Natthäger, kohäger och rallhäger känns också som möjliga nya arter. Inte heller har någon större turturduva siktats och inte någon vitgumpad buskskvätta. Marina arter som alförrädare, praktejder och amerikansk sjöorre kan vi kanske bara drömma om, men vem vet, en dag ligger kanske en amerikanare och guppar bland de andra sjöorrarna på en målarfjärd eller i Fläcksjön. Isabellatörnskata och svartstrupig järnsparv är kanske mindre sannolika, men osvuret är bäst. Kanske dags att utlysa en tävling om nästa spontana art i landskapet.

Hur många arter har setts i landskapet?

Beroende på den systematik som väljs kommer antalet arter som påträffats i Västmanland att skilja sig åt något. Enligt IOC Word Bird List, som "Västmanlands fåglar" baserar sig på är antalet funna fåglar i Västmanland (kategorierna A+B+D) 339 arter. Om vi lägger till tre sedan länge naturaliserade arter i kategori C, nämligen kanadagås, fasan och tamduva, kommer vi upp i 342 arter.

Fågelrapporten för år 2017 anger antalet på-

träffade arter till 334 inkluderande den nilgås som då betraktades som ny art under 2017 och som blev förd till kategori C. Under år 2018 sågs ingen ny art i Västmanland.

Att bringa ordning i antalet arter efter de diskussioner som förts och som inneburit splittning av arter har jag ansett gå utanför denna uppsats ambitioner. Artbegreppet är under ständig diskussion och uppdelning av arter kommer med stor sannolikhet att fortsätta med ökad kunskap och förfinade metoder. Med dessa reservationer skulle vi kanske kunna söka ge svar på frågan om Västmanland fortfarande ligger i nivå när det gäller andel av påträffade fåglar i landet totalt.

Enligt "Förteckning över Sveriges fåglar" som kom ut 1970 och som i allra högsta utsträckning återspeglar förhållandena år 1969, var antalet påträffade arter i landet 376. Om vi utgår från listningen i "Västmanlands fåglar" inkluderande de tre naturaliserade arterna under kategori C, alltså 342, och drar ifrån de 78 nya arter som påträffats i landskapet åren 1969–2018, kommer vi fram till siffran 264 arter. År 1969 kan således Västmanlands andel av påträffade arter i landet sättas till 70 procent.

Enligt den senaste sammanställningen av antalet påträffade fåglar i Sverige som publicerats i "Fågelåret 2017", uppgår antalet påträffade arter i Sverige till 514. Vid samma tid har vi kunnat notera 342 arter i Västmanland. Västmanlands andel av i Sverige påträffade arter har sjunkit till storleksordningen 66 procent. Det kan nog svara svårt för ett landskap av Västmanlands karaktär att ligga parallellt med övriga utvecklingen i Sverige. Men att nya arter kommer att hittas i Västmanland även i framtiden är jag helt övertygad om.

Tack Thomas Pettersson för viktiga synpunkter på arturval och avgränsning för detta bidrag.

Länk till Thomas förnämliga sida *Västmanlands Fåglar* finner du på VOF:s hemsida, vof.birdlife.se.

Tryckta källor:

SOF-BirdLife 2018. Fågelåret 2017. Halmstad.
Fåglar i Västmanland, nummer 2-3 2018. Fågel-
rapport för Västmanland.

Otryckta källor:

Telefonsamtal med Magnus Ullman 6 maj 2019.
Vid senare mejlkonversation har uppgifterna från
"Förteckning över Sveriges fåglar 1970" fått.
"Västmanlands fåglar" Översikt över utbredning,
numerär och flyttning, förr och nu.

FOTO: LENNART WAARA

Skärfläcka

Sammanställning av nya fynd i Västmanland under åren 1969 - 2018.

Art	Första fynd (år)	Kommun	Lokal	Antal fynd
Vitögd dykand	1970	Fagersta	Västanfors	5
Skärfläcka	1970	Västerås	Asköviken	6
Dvärgsparv	1970	Skinnskatteberg	Tegelbruket	2
Havssula	1971	Norberg	Örbäck	1
Busksångare	1971	Västerås	Asköviken	173
Röd Halsad gås (D)	1973	Hallstahammar	Skanssjön	2
Skäggesmes	1973	Västerås	Asköviken	1
Större skrikörn	1975	Sala	Gorgen	8
Nunnestenskvätta	1975	Sala	Näs Fläcksjön	1
Jungfrutrana	1976	Sala	Långforsen	3
Vittrut	1976	Sala	Bännbäck Möklinta	26
Halsbandsflugsnappare	1976	Hallstahammar	Årby Kolbäck	2
Gulhämpling	1976	Sala	Fläckebo	2
Amerikansk bläsand	1977	Sala	Nötmyran	3
Skärnäppa	1977	Lindesberg	Ramsberg Övre Sundet	5
Amerikansk kricka	1978	Sala	Fläcksjön	20
Tobisgrissla	1979	Västerås	Blacken i Mälaren	2
Styltlöpare	1980	Västerås	Skälby	3
Höksångare	1980	Sala	Fläcksjön	17
Amerikansk kopparand (D)	1981	Sala	Gussjön	2
Purpurhäger	1981	Köping	Cementatippen	3
Rosenstare	1981	Nora	Bengtstorp Viken	5
Rosenmå	1982	Västerås	Blacken i Mälaren	1
Präriemå	1982	Västerås	Blacken i Mälaren	2
Ringand	1985	Sala	Fläcksjön/Gussjön	2
Vitvingad tärna	1985	Sala	Nötmyran/Fläcksjön	14
Sydnäktergal	1985	Västerås	Lövsta Asköviken	1
Storlab	1986	Arboga	Hjälaren	1
Tereksnäppa	1987	Lindesberg	Rockhammar	1
Dammsnäppa	1987	Sala	Gussjöbäck	30
Biätare	1987	Hallstahammar	Jan Pers backe	8

Art	Första fynd (år)	Kommun	Lokal	Antal fynd
Tjockfot	1988	Lindesberg	Långbrofallet Ramsberg	1
Svartbent strandpipare	1988	Sala	Gorgen	2
Tajgasångare	1988	Sala	Sala tätort	22
Sibirisk tundrapipare	1989	Ljusnarsberg	Höjtjärn	1
Röd Halsad snäppa	1989	Ljusnarsberg	Höjtjärn	1
Svarthuvad mås	1989	Lindesberg	Sörängarna	3
Pungmes	1989	Lindesberg	Sjömosjön	Flertal
Citronärta	1990	Köping	Cementatippen	13
Större piplärka	1990	Hällefors	Finnhult Grythyttan	18
Kamskrake (D)	1992	Norberg	Hönsgrädet	10
Amerikansk tundrapipare	1992	Surahammar	Gnien	1
Brednäbbad simsnäppa	1992	Västerås	Asköviken	1
Svartvingad vadarsvala	1992	Lindesberg	Västvalla	4
Vitvingad trut	1992	Fagersta	Stora Aspen	1
Svarthakad buskskvätta	1992	Norberg	Labodasjön Karbenning	5
Fältpiplärka	1992	Köping	Lyftinge Kolsva	2
Stormfågel (funnen död)	1993	Norberg	Trätten	1
Svartpannad törnskata	1993	Surahammar	Gnien	1
Brunnsiska	1993	Nora	Ås	Flertal
Kungsfågelsångare	1995	Västerås	Gränsta Lundby	2
Mongolpipare	1996	Ljusnarsberg	Höjtjärn	1
Tuvsnäppa	1996	Surahammar	Gnien	8
Brandkronad kungsfågel	1996	Köping	Norsa Munktorp	6
Medelhavsstenskvätta	1996	Hällefors	Bredsjö	1
Sumpvipa	1997	Surahammar	Seglingsberg Turkiesjön	1
Sillgrissla	1997	Västerås	Kviksund	2
Rödhuvad dykand	1998	Sala	Gussjön	2
Kaspisk trut	1998	Västerås	Hamnen Västerås	8
Alpsglare	1998	Lindesberg	Frövifors	2
Skedstork	1999	Arboga	Kvarnsjön	1
Mindre skrikörn	1999	Surahammar	Seglingsberg	3
Vitgumpsnäppa	1999	Ljusnarsberg	Höjtjärn	3
Gulkindad kricka (D)	2000	Västerås	Asköviken	2
Vitnäbbad islom	2000	Surahammar	Glåpen	3
Mindre gulbena	2000	Hällefors	Knuthöjdsmossen	2
Skäggtärna	2000	Surahammar	Gnien	1
Korttälärka	2001	Ljusnarsberg	Höjtjärn	2
Tordmule	2003	Örebro	Markamossen	1
Mindre bergand	2004	Surahammar	Sågdammen	1
Småtrapp	2007	Nora	Södra Ås	1
Vitnackad svärta	2010	Sala	Fläcksjön	2
Stäppörn	2011	Köping	Malmön	1
Bronsibis	2012	Köping	Norsa	3
Större beckasinsnäppa	2013	Västerås	Asköviken	1
Svartand	2014	Västerås	Frövisjön	1
Prärietrana	2014	Sala	Sörsalbo/Hällby	1
Sibirisk järnsparv	2016	Lindesberg	Fågelsången Lindesberg	1

"Jag gör ingenting jag inte tycker är kul."

Skådarporträtt Erik Westman

Text: David Liderfelt

Är du en av dem som gläds åt att det nu häckar pilgrimsfalkar i Västerås? Eller uppskattar du hjälpen som tornseglare, ugglor eller mesar får tack vare Dagledigas holkprojekt? En person du kan tacka är doldisen Erik Westman.

Västmanlandsskådarna har sedan 2010 jobbat ideellt med att återfå pilgrimsfalkarna som häckfågel i Västmanland. Sedan dess har 4 lyckade häckningar genomförts, med 11 flygga pilgrimsfalkar som resultat.

Erik Westman engagerade sig i pilgrimsfalkprojektet från början. Tillsammans med de andra frivilliga har lagt ned många timmar på att hitta platser för "hacking", organisera matningen och hålla kontakten med fastighetsägare och media. Och när det har blivit dags för ringmärkning har han alltid varit på plats. — Det är en helt otroligt skön känsla att vara med och få lite lön för mödan, säger Erik. Ungarna är mjuka, varma och duniga att hålla i,

Erik är engagerad i många olika projekt. Sedan 2007 har han tillsammans med gruppen Dagledigas holkprojekt snickrat 400 holkar. Det är holkar för småfåglar som mesar, svartvit flugsnappare, starar, göktytor och tornseglare. Och för större fåglar som ugglor och inte minst till pilgrimsfalkarna.

Även om Erik Westman lägger ned mycket tid och engagemang för fåglar i Västmanland, är han lite av en doldis för länets skådare. Och själv vill han gärna tona ned sin egen bety-

FOTO: ANDERS NYLÉN

Erik Westman med en av två märkta pilgrimsfalkungar, juni 2017

delse, och lyfta fram andras arbete. Men det är lätt att bli imponerad av tiden och engagemanget som han lägger ned på fåglarna. — När vi skulle leta rätt på häckningarna av tretåig hackspett i Hälleskogsbrännan räknade jag ut att jag gått 10 mil i terräng och lika långt på stigar och grusvägar, säger Erik Westman.

Totalt hittades och dokumenterades 19 häckningar av tretåig hackspett i brandområdet. Och Hälleskogsbrännan är lite av en favoritplats för Erik. Där hjälper han till exempel Ramnäsornitologen Sören Larsson med ett rödstjärtsprojekt. Erik och Daglediga besöker 100 rödstjärtsholkar 3 till 4 gånger per år för att identifiera häckningarna, sköta om holkar och ringmärka ungarna.

Sören Larsson tar hand om de andra 100 samt själva ringmärkningen. Under 2019 identifierades 8 häckningar i de totalt 200 holkarna.

De holkar som holkgruppen byggt och satt upp behöver också skötas. Det sitter holkar för

mesar, göktytor och ugglor i Rönnbyskogen, på Mälareöarna och på flera andra håll i länet. Samtliga holkar är koordinatsatta och inventeringar och skötsel registreras i excelfiler. De flesta besöks regelbundet.

— Holkarna gör verkligen nytta. Det är till exempel inte många av mesholkarna där det inte är häckningar, säger Erik Westman.

Han hjälper också till att hålla igång fågelmatningar på vintern, inte minst Daniel Greens matning på Ekliden som är mycket välbesökt av både hemmaskådare och tillresta skådare. Dalmålet slår igenom när han förklarar varför han lägger ned alla tid: — Det är ju så kul. Jag gör aldrig något som jag inte tycker är roligt, säger Erik Westman.

Kanske väcktes intresset i trähuset med tegeltak i Söderbärke där Erik Westman växte upp. Han minns hur han försökte hjälpa tornseglarna som hamnat på backen. Han klättrade upp och placerade tillbaka dem under takpannan eller hjälpte dem att flyga iväg. Och nu, nästan 80 år senare, testar holkgruppen tornseglarholkar på tre lador utanför Västerås.

— Lantbrukare har själva tagit kontakt och vill ha hjälp med tornseglarholkar när tegeltaken byts mot plåt. Det skulle också vara kul att testa holkar för tornseglare även inne i Västerås, säger Erik Westman och frågar om jag har noterat några platser i stan där de häckar.

Många fågelskådare kan stå timtals i något fågeltorn, och lägger ofta vikt vid att se så

FOTO: LENNART UREY

Röster om Erik Westman:

"Engagerad slitvarg och en duktig organisator" Det hade inte gått att genomföra pilgrimsfalksprojektet utan personer som Erik Westman och Anders Nylén – Daniel Green.

"Nyfiken, klurig och pålitlig arbetsmyra. Det är väldigt viktigt för många av fågelskyddsprojekten att det finns personer som vill göra ett sådant jobb" – Sören Larsson,

många arter som möjligt. Men Erik Westman gillar mer att gå i skog och terräng. Han noterar allt han ser men jagar inte arter. Allt han sett finns samlat i anteckningsböcker från 1956 och framåt.

— Jag gillar skog och friluftsliv, som att gå, åka skidor eller långfärdsskridskor. Redan som treåring rymde jag till skogen! Mina bröder fick leta rätt på mig, skrattar Erik Westman.

Sin första tub — den klassiska Kowa TSN-1 - fick han i 60 årspresent. I samband med pensionen fanns också mer tid och Erik Westman gick med i Daglediga och var med att starta upp studiecirkeln "Holkprojektet" 2007.

Erik Westman uttrycker sin tacksamhet över hur samarbetsvilliga alla har varit i de olika projekten. Mälarenergi som gav dem tillgång till vattentornen i Västerås när pilgrimsfalkar skulle födas upp och Lantmännen som lät dem sätta upp holkar. Och med godkännande från

Västerås stad och Mälarenergi sitter det nu en strömstarcholk under turbinbron vid den nya faunapassagen för fisk.■

En rödstjærtunge har ringmärkts och får hjälp tillbaka in i holken av Erik Westman, 2019.

Text & bild:
Thorbjörn Hegedüs, ordförande 1999-2012

Från 1999 och fram till 2012 var jag ordförande för Västmanlands Ornitologiska Förening (VOF) så det här blir en personlig betraktelse av vår förening från de åren men även en hel del nutid. Efter min ordförandetid så har jag varit aktiv som VOF:s representant i skötselrådet runt Asköviken och runt publika dagar i viken.

Naturvårdssegrar och fågelinventeringar

En av de stora drivkrafterna som många som jobbar med naturskydd har är att skydda ett värdefullt fågelområde i sin närhet. För mig har det varit mycket fokus på Asköviken, där vi under de senaste 20 åren nått otroliga framgångar både när det gäller skydd av vikens fåglar, bättre skötsel och fina besöksanläggningar runt hela viken.

LIFE-projektet 2004–2008 var viktigt och skapade större variation i viken med blå bård, flikighet och kanaler i det viktiga vasshavet och bättre skötsel på strandängar. Detta har helt klart gynnat häckande skrattnås, svarttärna, dvärgmå (vissa år) änder som årt,

VOF ur mitt perspektiv

snatterand och skedand och många andra arter som bland annat rödbena och gulärta.

Asköviken är även en viktig rastplats för änder, gäss och vadare. Men hoten mot viken är att skötselanslagen minskar vilket skedde när Moderaterna och KD:s budget gick igenom nu 2019, det var ett dråpslag för naturskydd inte bara i Asköviken utan i hela Sverige. Den nuvarande regeringen har återställt delar men inte allt, så naturvärden är i händerna på politiker och deras beslut.

Här har vi och andra naturskyddsorganisationer en viktig uppgift att fylla för att visa på naturvärden och propagera för anslag till absolut nödvändig skötsel så inte våra våtmarker och strandängar växer igen så som skedde på 1970 och 1980-talet. Vi får inte förlora våra segrar med myllrande våtmarker, de växer snabbt igen om anslag uteblir.

Ett annat viktigt fågelområde i Västmanland är Gnien som även det är ett område som utvecklats väl och där har bland annat Ramnäs-Virsbo Naturklubb spelat en stor och viktig roll. Däremot är situationen för Fläcksjöområdet långt ifrån bra. Området är visserligen Natura 2000 men de viktigaste delarna saknar skydd som naturreservat där bland annat svarttärna häckar, vilket gör att störningar kan ske i känsliga fågelmarker. Ingen del utvecklas för fågelskådning och de bästa delarna går inte att komma åt. Här behövs både skötselplan och besöksanläggning som fågeltorn och stigar till de bästa vadarmarkerna. Vi är många som längtar efter bättre skydd och anläggningar i denna västmanländska fågelpärla.

En seger för vår förening är även att Gäddeholmsområdet runt Hässlösundet i Västerås utkanter fick skydd 2008. Där finns inte minst rördrom, trastsångare och skäggmes. Vi gläd-

jer oss även åt att Frövisjön är en så fantastisk fågelsjö som numera är känd i hela skådersverige. Men även där behövs ett permanent skydd och skötselplan för att säkra området även på lång sikt.

Ett område som har potential och som VOF varit engagerat i men som inte fått den utveckling vi hoppats på är Sjölundamaden utanför Arboga och på bilden ser vi bland annat Jörgen Lindberg vid kikaren och Elisabet Evjen och Kjetil Jensen till vänster från VOFs dåvarande styrelse på besök i området 2005. Inom VOF har vi även jobbat aktivt med skogsfrågor och det var glädjande när vårt långvariga arbete med att skydda ugglestegen vid Slagårda var i hamn. Nu skyddas drygt 50 ha som naturskydd orörd av skogsbolaget där. Annars är skogen i vårt landskap mycket hårt brukad så här behövs skydd av de värdefullaste få äldre naturskogar som finns kvar och ett mer hänsynsfullt skogsbruk. Anslagen till köp av värdefulla skogsområden måste öka kraftigt men 2019 är ett år av bakslag även i den frågan.

När det gäller inventeringar av

fåglar så är vår ugglevecka i Västmanland en kraftsamling av skådare från hela landskapet som på ett imponerande sätt rullar på årligen. Under ledning av Sören Larsson och hans medarbetare får vi koll på läget för de många ugglearter vi har i vårt landskap.

Vi har tidigare inventerat ortolansparv som för en tynande tillvaro i vårt landskap och 2010 noterades 36 hanar och 2 honor och arten var lite mer utspridd i Västmanland. Nu finns arten kvar främst i Kungsörs kommun där det fortfarande finns en hyfsad stam som 2018 uppgick till 21 revir, totalt räknades 24 sjungande hanar 2018 i hela Västmanland. Upplands Ornitologiska förening,

BirdLife Sverige och länsstyrelser har en arbetsgrupp som jobbar för att säkra ortolansparven i landet, så det görs försök med insatser men utmaningen är hur man ska få med lantbruket.

Vårt pilgrimsfalksprojekt startade med utsättningar 2011 och rullar på riktigt bra med lyckat resultat först i vattentornet på Skallberget men numera på silon i Västerås hamn. Jag har i år följt de tre ungarnas utveckling tack vare VOF:s webbkamera, men även på plats.

Artportalen har varit viktig för vår årliga fågelrapport som sammanställts på ett utmärkt sätt av Thomas Pettersson och Markus Rehnberg med flera under många år. Även den här tidningen har varit mycket viktig för vår förening. Duktiga redaktörer under mina år som ordförande var först Daniel Green sedan Jörgen Lindberg i redaktion med Lillebror Hammarström och Hans Klinga följt av Christina Bredin.

Sjölundamaden 2005: Jörgen Lindberg vid kikaren och Elisabet Evjen och Kjetil Jensen till vänster.

Fågelskådning för alla

Vår förening har under de senaste åren haft ett välfyllt program för alla som är nyfikna på fåglar. När jag ser i backspegeln så har antalet aktiviteter ökat successivt under 2000-talet. Precis innan jag blev ordförande 1999 så arrangerade VOF årsmötet för Sveriges Ornitologiska Förening i Västmanland. Det var ett bra program med både föredrag och utfärder till traktens bästa fågelområden. På det mötet visades en prototyp till artportalen (svalan) som sedan dess har varit ett fantastiskt redskap för att sprida både kunskap och glädje om vårt fågelliv till alla intresserade.

VOF har några aktiviteter som återkommer och som nämnts tidigare då uggleveckan som utöver inventering har turer för alla som vill komma ut på en stämningsfull ugglexkursion.

Artrallyt startade år 2000 och då var det fritt fram att skåda i hela Västmanland, sedan blev det nya regler 2001 då valfri kommun i landskapet gällde. Fortfarande är det en stor succé med tävlingsskådning i januari med efterföljande träff på Westerqvarn med Hallstahamarskådarnas fina arrangemang och det är nu fortfarande ett av de absolut största i landet.

Fågelskådningens dag i maj och EuroBird-watch i oktober har varit ett återkommande arrangemang i bra samarbete med lokala föreningar och själv har jag mött hundratals besökare i stora fågeltornet på Tornudden och tidigare även på Rudöklippan i Asköviken. I Asköviken samarbetar VOF nära med Naturskolan och det är kul med alla unga besökare som kommer ut i naturen.

Sedan får man inte glömma bort alla roliga fågelupplevelser i landskapet. Att vi nu har lappugglan i Västmanland årligen och med flera häckningar är främst ett fenomen från de senaste 20 åren.

Jag har en egen upplevelse från en sådan
där fågeldag som man drömmer om och som

visar vad vi kan bjuda på här i vårt landskap när allt stämmer. Det var den 28 april 2013 och startade en tidig morgon för mig med tjäderspel i en fin skog nära Grimsö. Från ett tält kunde jag njuta av spelande tjädertuppar, det var minst 6 tuppar och 2 hönor på platsen. Sedan fortsatte vi till Ekopark Färna där jag såg två tretåiga hackspettar som födosökte i döda granar. Mycket oskygga så vi kom helt nära och det här året var den här delen av Ekoparken rik på döda trån fyllda med mat för hackspettarna.

Och inte blev det sämre när vi besökte en lappuggla på sitt bo som var en stormkapad björk. När vi var på platsen fick vi telefonsamtal att en större beckasinsnäppa setts vid Lövsta-pumpen i Asköviken. Så färden fortsatte söderut där vi njöt närobs av den större beckasinsnäppan i sällskap med ett 40-tal andra lyckliga fågelskådare. Vilken dag i Västmanland och som visar på vårt landskap potential med skogsfåglar som får engelsmän och andra att vallfärda hit. Och även den glädje som ges i våtmarker med rastande och häckande vadare. ■

Fotnot: I Fåglar i Västmanland Nr 3-4 2009 berättar jag om VOFs historia från starten 1969 och fram till 2009. Finns att ladda ner på VOF:s hemsida.

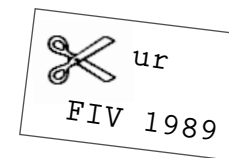
<http://vof.birdlife.se/vof-50-ar-jubileumsaktiviteter/>

Jens Wahlstedt, tidigare ordförande i SOF Birdlife och generalsekreterare i WWF, på Rudöklippan under fågelskådningens dag 2007. Jens är från Västerås och skådade flitigt som ung i Asköviken.

Notiser

Fågeltorn vid Asköviken

Äntligen efter mer än 20 års väntan har Asköviken fått sitt fågeltorn och det står mellan "Rastis" och Kvamberget. Invigningen gick av stapeln den 4 september 1988 och förrättades av Världsnaturfonden WWF:s svenske generalsekreterare Jens Wahlstedt. Han har många minnen från viken, för där började han sin fågelskådarbana, västeråsare som han är.

Jens hade med sig en anteckningsbok från 1953, vilken han läste ur och där stod bland annat att han och hans kompisar övernattade i Lövstaladan, som nu är riven. Ett av avsnitten han citerade var från den 6 september 1953, alltså nästan på dagen 35 år sedan och det var en bra dag för rovfåglar, med bland annat pilgrimsfalk, ormråk och brun kärrhök. Å ven denna dag fick vi se rovfågel, nämligen en tornfalk som flög över oss och vidare ut över vasshavet.

Det var ca. 75 personer som bevitnade invigningen och det visar att det är ett efterlängtat tom som har blivit byggt.

Viken har även fått sex stycken kor av rasen Highland Cattle (skotsk högländsboskap), fem dräktiga kvigor och en tjur. Dessa djur lär äta allt utom människor och det låter betryggande för oss skådare.

Jens Wahlstedt invigningstalar i fågeltornet vid Asköviken. På bilden syns även Kjell Gustavsson, kampanjledare både för kampanjen Nära till naturen i Västmanlands län och för Asköviksfonden WWF, samt Roland Wallen från skogsvårdsstyrelsen, som är naturvårdsförvaltare för Askövikens naturreservat. \

Foto: Hans Larsson.

Så väl mött ute vid Asköviken i framtiden.

Hans Larsson

Svarttärna - symbolart i Asköviken med i stort sätt årliga häckningar.

Fågelinventeringar under 50 år

Text: Sören Larsson

I VOF:s första stadgar första paragrafen står bl.a. att föreningen vill söka förverkliga sina uppgifter bland annat genom att stimulera till ornitologiska undersökningar.

Att inventera fåglar hör dit. Att inventera fåglar är måhända en överkomlig uppgift för många. Men många gånger kräver inventeringar mer eller mindre långa tidsperioder för att få svar och ett resultat av inventeringen. Att inventera fåglar kräver tålamod, uthållighet och där saknas oftast de kickar som andra typer av fågelskådning kan ge. Det känns ändå som att VOF:s medlemmar periodvis ställt upp på olika fågelinventeringar i ganska stor omfattning. Vi västmanlänningar kanske är ett tålmodigt folk?

Den kanske mest omfattande fågelinventeringen i landskapet under denna 50-års period är Atlasinventeringen. Den gav oss mycket ny kunskap om fåglarna i landskapet och även uppgifter om nya bra fågelområden. Atlasinventeringen startades 1974 och pågick under en 10-års period. Totalt var 110 personer med som inventerare med olika insatser. Första åren fram till 1977 var Lars Lindell administratör av inventeringen. När Lars flyttade från landskapet hade vi turen att få en nyinflyttad Atlasinventerare från Hälsingland till landskapet. Jan-Erik Malmstigen drog sedan lasset Atlasinventeringen i mål 1983. Då hade 312 (87%) av landskapets 358 Atlasrutor blivit inventerade. En årlig rapport från Atlasinventeringen har producerats av första åren Lars och efterföljande åren av Jan-Erik. Dessutom har Jan-Erik skrivit en mycket förtjänstfull slutrapport från inventeringen (FIV 1987: nr 1 & 2).

Min fundering: Totalt noterades 193 arter i landskapet under inventeringen. 156 (81 %) av dessa som säkert konstaterade häckande. Det här resultatet är verkligen en utmaning till oss aktiva fågelskådare att åter ta oss an nu 35 år senare. Hur ser häckfågelfaunan ut i Västmanland idag? Hela materialet från

Atlasinventeringen är i goda händer hos Thomas Pettersson.

Under 1970-talet riktades allt större hot mot våra myr- och mossmarker. Det kom anspråk från flera håll på att utnyttja torvmarkerna till energiskogsodling och torvbrytning. Dessutom önskade skogsbruket torrlägga ytterligare skogsmarker för skogsodling. Det blev snabbt en kontroversiell fråga och bl.a. fågelföreningarna ifrågasatte fortsatt torrläggning av skogsmarker. Även VOF hade den åsikten men det visade sig att uppgifter/kunskap om fågelfaunan på våra moss- och myrmarker var mycket bristfälliga.

Sören Larsson ringmärker vid Gnien

FOTO: SÄPPO LEPPÄLAMPI

Sören sätter upp fångstnät tidig morgon i Gnien

FOTO: CHRISTINA BREDIN

Våren 1980 bildade VOF en arbetsgrupp vars uppgift var att ta sig an frågan. Bo Eriksen ledde gruppen. Gruppen valde att starta en fågelinventering och ett hundratal myrar utsågs. Aktuella var myrar över 50 ha. Vi fick hjälp av länsstyrelsen i Västmanland med kartmaterial varför vi också valde att inventera endast Västmanlands läns myrar.

Inventeringen pågick i två år och var mycket konditionskrävande, ingen punkt på myren fick passeras på längre avstånd än 100 m. Inventeringarna skulle också genomföras under de tidiga morgontimmarna. Jag minns att jag själv hade åtagit mig den stora gränsmossen Sora Flyten mellan Surahammar och Skinningsbergs kommuner. Tre morgnar gick åt innan jag hade gått igenom hela mossen men betalningen var en fågelrik mosse.

En episod från myrinventeringarna kan vara på sin plats. Jag hade också åtagit mig myrkomplexet Lappland i Skinningsbergs kommun. En stor del av myren betades av under en morgon. Kommande morgon skulle jag inventera södra delen av myren, tältet var med så det var väl bara att hitta en bra tältplats.

När jag var ute i myren på kvällen för att reka fick jag sällskap av en närgående älg. Älgen följde med mig som en stor "jättehund"

upp till tältplatsen. Det kändes inte särskilt bekvämt med det stora djuret tätt inpå. Jag försökte skrämman iväg den genom att dänga till den med en stor tallbänge och slängde också några stenar på den - trots bra träffar stirrade han bara på mig. Det kändes säkrast att packa ihop och lämna platsen.

Några dagar senare tog jag med mig en av inventerarkompisarna, nämligen Kjell Eklund. Han påstod sig veta hur man handskas med en älg. Älgen var kvar "och väntade på oss" när vi anlände. Vi bestämde att testa en strategi för att klara inventeringen. Kjell skulle stanna kvar och uppehålla älgen och jag ta bilen och åka ner till södra änden av mossen för att utföra inventeringen söderifrån. Det här var långt innan mobiltelefonens tid – det var spännande, skulle älgen stanna kvar hos Kjell eller skulle den få nys om att jag fanns ute på mossen och komma dit. Vår strategi gick hem. Kjell och älgen hade haft bra kontakt under morgontimmarna – myren blev inventerad och fåglarna inprickade på kartan. Vi var nöjda och glada.

Den stora skogsbranden på Hälleskogen 2014 skapade snabbt spännande frågor och här lyckades jag själv sälja in idén hos VOF:s

styrelse om en fågelinventering i området. Frågan som ställdes var ”Hur återetablerar sig fågelfaunan inom ett hårt brandskadat skogsområde”. Föreningen ansökte om ekonomiska medel hos Birdlife Sverige (Allvin fond) och ansökan beviljades. Vi har just avslutat ett 5-årigt inventeringsprojekt på Hälleskogen och en första rapport har skrivits efter tredje årets inventering. Ett 30-tal medlemmar i VOF har deltagit i denna inventering. Redan nu finns ett inventeringsmaterial vars resultat intresserar långt utanför VOF:s gränser.

Min fundering: Att fågelinventeringarna på Hälleskogen kommer att fortsätta i någon form känns angeläget.

Artinventeringar.

Ugglelyssningar har varit en stående punkt på VOF:s föreningsprogram genom åren. I Surahammar startades en veckolång inventering av ropande ugglor i början på 1990-talet och 2002 utvecklades det till Ugglelyssnarveckan

i hela Västmanland. VOF har nu under en marsvecka organiserat Ugglelyssnarveckan under 18 år i rad. Hur många fågelintresserade som är ute i landskapet denna vecka för att lyssna på ugglor vet jag inte säkert men uppgår uppskattningsvis till över 150 personer.

Rapporter har publicerats i FIV från samtliga års lyssnarveckor. Fortfarande är målet att få hela landskapet med på idén att göra Ugglelyssnarveckan till en inventeringsvecka av våra ugglor i landskapet.

Sträckfågelräkningar har legat Västmanlands fågeliskådare varmt om hjärtat och vid många tillfällen och under flera år har upprop gjorts i FIV och små rapporter skrivits i FIV. På det stora hela har oftast sträckfågelräkningarna missgynnats av vädersituationen (dimma, regn och t.o.m. snö). Med dagens nya teknik till hjälp skulle det underlätta väsentligt att få denna typ av inventering resultatmässigt mer lyckosamma.

Den riksomfattande inventeringen andfågelräkningen pågick under 1970-talet i Sverige på initiativ från Leif Nilsson i Lund. VOF anammade den inventeringen och resultaten från Västmanländska sjöar samlades in och presenterades i föreningens tidskrift under några år på 1970-talet.

1978 inventerades förekomsten av knölsvan i Västmanland. 101 par rapporterades varav 78 par genomförde äggläggning.

En intressant fråga är: Hur ser det ut för knölsvanen i Västmanland nu 40 år senare och vad är orsaken till att det ser ut som det gör?

FOTO: SÖREN LARSSON

Stort antal upprop om art-inventeringar har förekommit i FIV under åren. Främst har det varit på initiativ från riksföreningen men också privatpersoner, inventeringar som VOF tagit sig an. Det är svårt att få en helhetsbild av resultaten kring dessa inventeringar.

Några vill jag nämna som exempel där resultaten är så bra att de gett oss en utmärkt grundkunskap för att vara en anledning till att göra om inventeringarna.

Utan att rangordna dessa vill jag nämna inventeringen av:

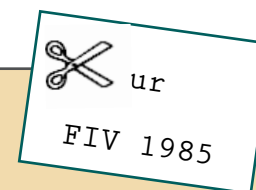
- Strömstare 1981-82 (FIV 1982-4).
- Knölsvanen i Västmanland (FIV 1980-2).
- Bruna kärrhöken i Västmanland (FIV 1981: nr 4),
- Gräshoppsångaren – en invandrare i Västmanland (FIV 1981-2),
- Tranan i Västmanland (FIV 1982-2)
- Grågäsen i Västmanland (FIV 1982-4).
- Smålommen i Västmanland (FIV 1988-2).
- Lappugglan i Västmanland (FIV 2000-2).
- Fjällugglan i Västmanland (FIV 3003-1).
- Kungsfiskaren i Västmanland (2002-4)
- Skratmåsen i Västmanland (FIV 2003-2)

- Kornknarren i Västmanland (FIV 2004-1).
- Gråhägern i Västmanland (FIV 2005-1).
- Backsvalan för en tynande tillvaro i Västmanland (FIV 2005-2).

Stort antal olika typer av fågelinventeringar har också genomförts av de aktiva fågelföreningarna i landskapet och även av privatpersoner. Från 1980-talet fick också myndigheter och institutioner som länsstyrelserna, skogsstyrelserna, universitet och högskolor i sina uppdrag att bevaka t.ex. fågelfaunan. Där har genomförts och pågår ett stort antal fågelinventeringar genom åren.

Totalt sett har fågelinventerandet varit ganska omfattande i landskapet. Vi vet dock att fågelfaunan ständigt är i förändring på grund av olika omvärldsfaktorer och att även fortsättningsvis bevaka och förstå vad som händer fåglarna och vår egen livsmiljö är fortsatt lika viktigt som tidigare.

Där bör VOF fortsätta vara en av de drivande och samlande krafterna för fågelintresserade i landskapet. ■

Fågelklubb i Frövi

I början av september 1984 samlades ett 25-tal intresserade fågelvänner till ett introduktionsmöte inför bildandet av Frövi Fågelklubb. VOFs ordf Tomas Carlsson från Hällefors var inbjuden och visade bl a bilder från en Australienresa. En interimsstyrelse bildades: ordf Sven-Olof Eriksson, sekr Yvonne Fransson och kassör Jan-Erik Malmstigen.

Klubben har redan 40-talet medlemmar, därav flera ungdomar. Andra oktoberveckan besökte 20-talet medlemmar Öland under ett veckslut och man kunde efteråt berätta om en mycket lyckosam resa. Månadsmöten, exkursioner och holsknickarkvällar står närmast på programmet.

Jan-Erik Malmstigen

VERKSAMHETEN I VOF ÅREN 2012 – 2016

Text: Lennart Waara, ordförande 2012-17

Löpande verksamheter

Tidningen Fåglar i Västmanland (FiV) ges ut med 4 nr per år. Nummer 3–4 är ett dubbelnummer med RRK:s redovisning av föregående års samlade arter i Västmanland.

VOF har en hemsida som ligger som undersida till SOF BirdLife.

Under åren 2012 till 2016 expanderade och fördjupades föreningens exkursionsverksamhet kraftigt med ökat deltagande som följd.

VOF:s årliga artrally genomförs i januari. En lagtävling där det gäller att observera så många arter som möjligt från kl. 00.00 till 15.00. Avslutas med redovisning och mat på Westerqvarn.

Fågelskådningens dag och Fågeltornskampen genomförs i maj månad i samverkan och kamp med många andra regioner och torn.

VOF:s styrelse introducerade i november 2014 en heldagskonferens för VOF:s medlemmar. Den har blivit tradition och genomförs en sen höstmånad. Syftet är att samla medlemmarna till en gemensam diskussion kring fågelfrågor i vid mening.

VOF:s styrelse introducerade 2015 belöningen ”VOF:s Stora Tack” till förtjänta medlemmar som under en längre varit aktiva för fågel-skydd och fågel-frågor. VOF:s Stora Tack utdelas på årsmötet.

Undergrupper inom VOF

Regionala rapportkommittén (RRK) är en fast verksamhet inom VOF som i samverkan med

SOF BirdLife gör en genomgång av årets arter rapporterade på Artportalen för Västmanland. Genomgången rapporteras skriftligt i Fåglar i Västmanland (FiV) året efter.

Skådargrupperna DAGLEDIGA och RAPP-HÖNAN är två undergrupper under VOF som arbetar med exkursioner, föredrag och fågel-frågor. Båda grupper leds aktivt med många medverkande och deltagande medlemmar.

Löpande projekt

Projekt tjäder som handlar om att identifiera tjäderområden och undersöka statusen på tjäderpopulationen samt ugglelyssnar veckan som genomförts en vecka i februari under en följd av år.

Särskilda projekt

Utsättning av pilgrimsfalkungar i s.k. hacking-lådor placerade på torntak. Pilgrimsfalkarna kommer från Nordens Ark. Projektet startade 2011 och ledde till den första pilgrimsfalkshäckningen i Västmanland på 40 år. Den 29 juni 2015 kunde tre falkungar, en hona och två hanar ringmärkas.

Inventering av Slagårda området och en överenskommelse med Sveaskog om skydd från avverkning av skog i Slagårda för att skydda lappugglans häcknings- och jaktmarker. Sveaskog som äger skogen i det aktuella området

har varit mycket tillmötesgående med både skydd från avverkning av ett kärnområde samt skötsel av inäggarna.

VOF deltar i Askövikens skötselråd. Under perioden har den mest betydande frågan för gruppen varit påverkan på Askövikens våtmarker av ombyggnaden av Slussen i Stockholm. VOF bidrog i den juridiska processen med flera inlagor och skrivelser till Mark o Miljödomstolen i Nacka. VOF var också lokalt aktiva i diskussionen kring igenläggnings av dike och skapandet av ett nytt våtmarksområde. Bakgrunden är ombyggnaden av Slussen i Stockholm och behovet av att tillåta en större amplitud i Mälarens vattennivåer mellan vår- och höst. Åtgärderna handlar också om att förbereda för höga vattennivåer i Mälaren i samband med de s.k. hundraårsregnen.

Projekt longitudinella studier av ny- och återetableringar av fågelarter på Hälleskogsbrännan. Ett av VOF:s största projekt någonsin. På uppdrag av SOF BirdLife och i samarbete med länsstyrelsen och SLU/Grimsö och med finansiering av Naturvårdsverket/Alvins fond startade VOF 2015 ett projekt på Hälleskogsbrännan. Projektet startade med de första fågelinventeringarna i mars 2015 och avslutades i juni 2019.

Nationella insatser

VOF har bidragit med två viktiga motioner till SOF BirdLifes årsmöten.

En motion om Artportalens policy att sälja känslig artdata och artinformation till kommersiella företag och den därmed sammanhängande risken att sekreteta artdata läcker ut. Motionen accepterades av SOF BirdLifes årsmöte och medförde ett årsmötesbeslut om en fördjupad utredning i frågan som VOF deltog i. Utredningen presenterades på SOF BirdLifes följande års årsmöte. Inga vidare åtgärder beslutades dock av SOF BirdLife på årsmötet. Ordföranden fick dock i uppdrag att fortsätta diskussionerna med Artdatabanken.

Motion om att SOF BirdLife borde bedriva en mer aktiv lobbyverksamhet gentemot regering och riksdag i fågel-frågor. Modellen borde vara jägarnas mycket aktiva lobbyverksamhet i jaktfrågor. SOF BirdLife upplevdes och upplevs vara väldigt passiva i fågel-frågor mot centrala myndigheter, riksdag och regering. Motionen ledde på SOF BirdLifes årsmöte till beslut om att genomföra en utredning av frågan. VOF deltog i utredningen vars förslag accepterades på SOF BirdLifes årsmöte året därpå. Vad som sedan hänt i frågan är oklart men sannolikt inte mycket.■

*Artrallyt 2016 - Tre glada herrar i Lag Lappland 2 kunde vända hemåt med två priser. Tofsmesen för bästa lag procentuellt med 61,9 och Kungsfiskaren för bästa lag i Skinnskatteberg.
Leif Edberg,
Lennart Waara,
Leif Johansson*

Fågelskådarprofiler

I fågelrapport från Västmanland år 1979 så är det några riktiga fågelskådarprofiler som håller i den. Det är Sören Larsson som varit verksam i föreningen i många omgångar och ännu idag arbetat hårt inte minst för fåglar och fågelskydd i Surahammars kommun. Kalle Källebrink som är känd för stora insatser för slagugglan med mångårigt arbete med holkbyggnad och ringmärkning. Jan-Erik Malmstigen är en eldsjäl från Frövi, där den ornitologiska aktiviteten varit stor under många år. Han höll även i Svensk häckfågelatlas i Västmanland från 1977, då han tog över från Sveriges Ornitologiska Förenings dåvarande ordförande Lars Lindell som då var aktiv skådare i Västmanland.

Malmstigen presenterade slutrapporten för häckfågelatlasen i fåglar i Västmanland nr 1 och 2, 1987. Ca 110 Västmanländska inventarer gjorde en stor insats och resultatet från hela riket kom även ut i bokform i Svensk fågelatlas 1999.

Thomas Pettersson är en av föreningens stöttelelare sen länge tillbaka. Han var medlem redan på 1970 talet och på 1980-talet ingick han i lokala rapportkommittén. Han har en levande publikation på webben, som ständigt utvecklas och uppdateras — Västmanlands fåglar. Den ger en översikt över fåglars utbredning, numerär och flyttning, förr och nu. Thomas är fortfarande en av medlemmarna i regionala rapportkommittén, som leds av Markus Rehnberg.

Stora insatser har gjorts och görs ju fortfarande av övriga medlemmar i regionala rapportkommittén. Anders Carlberg ansvarar för Nora kommun och Jörgen Lindberg för Köping plus att han ingår i raritetsgruppen. Roland Thuvander blev medlem redan 1971 och var sekreterare några år från 1980. Han ansvarar nu för Hällefors, Ljusnarsberg och Örebro. Lillebror Hammarström ansvarar för Lindsberg och Skinnskatteberg medan hus-trun Gunilla ansvarar för Arboga/Kungsör.

Insatserna från dessa strävsamma personer utmynnar varje år i Fågelrapporten för Västmanland, som sammanställs av Markus Rehnberg. ■

Välkänd skådarprofil som vill se dubbelt

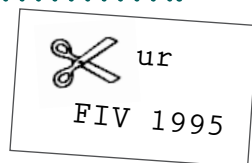
Pentti Tatti har blivit känd i skådarkretsar som mannen som "ser dubbelt". Dubbelt så mycket som andra, närmare bestämt. Själv hävdar han att detta helt beror på den specialkonstruerade tuben han byggt.

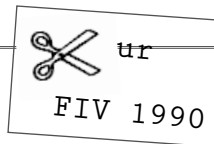
FOTO: HÅKAN JOHANSSON

- Redan första gångerna som jag tittade i tub så tyckte jag att det var ansträngande att titta bara med ett öga, säger Pentti. Med två tubar får man stereoseende, dvs djupseende. När man tittar i en enkeltub har man svårt att bedöma avstånd.

- 1979 började jag konstruera den första dubbeltuben. Det var två Zenith-tubar som byggdes ihop. Från första början var det bara en test för att se om det fungerade. Men det provisoriska bygget gav mersmak. Zenith-tubarna har jag haft ända fram tills i år då jag bestämde mig för att investera i två nya Kowa 611 :or.

Arboga Fågelklubb firar 35 år

När Arboga Fågelklubb bildades 1984 var det en ide från slutet av 1970-talet som förverkligades. Då, i slutet av 1970-talet, var det en grupp överåriga fältbiologer som hade funderingar kring en förening med specialisering på temat fåglar. Men 1984 var det en mer heterogen grupp människor, vilket visade sig vara mycket lyckat.

Verksamheten inom klubben är av mycket varierat slag. Månadsröten med någon lokal fotograf eller föreläsare från någon annan fågelklubb är rutin under vinterhalvåret. Under hösten och våren arrangerar klubben också exkursioner, oftast till något närläget resmål.

En inventering som fått extra uppmärksamhet, är inventering av fåglar i stadsmiljö. Hittills så är det vinterfågelfaunan som studerats och detta har varit intressant speciellt med tanke på den lokala debatten i Arboga beträffande fåglar och sanitära problem. För klubbens medlemmar så var det egentligen okunskapen om stadsfåglar och den urbana miljön som fågel biotop som initierade inventeringen.

Annan verksamhet inom klubben är holkstillverkning, holkstudier och enskilda

art-inventeringar, vilka ofta sker på enskilda medlemmars initiativ. I mer än 300 småfågelholkar finns uppsatt, varav 150 studeras enligt instruktionen för Svenskt Holkfågelprojekt. Ett hundratal trädkryparholkar ingår i en annan studie. Några medlemmar genomför vinterfågelräkningar.

Det som ligger i tiden nu är vad vi praktiskt och konkret kan göra för att rädda eller hjälpa några av de i kommunen hotade fågelarterna. Detta kräver inventeringar, kunskaper och engagemang. För några arter, t. ex. backsvalan, har vi allt detta och kan kanske göra något för artens framtid i kommunen, medan det finns mycket att göra för andra arter.

Ett annat exempel på att praktiskt hjälpa fågelfaunan är att röja uddar och småöar i Hjälmarén i syfte att förbättra häckningsmöjligheterna för tärnor, måsar och änder. Fåglarna klarar sig då bättre från predation och från friluftslivets negativa inverkan. Detta projekt har pågått sedan 1982 och givit goda resultat. På tre av öarna fanns t. ex. 800 fågelbon 1988. ■

- Alla tubkikartyper passar inte att bygga ihop. Kowa TSN I och Optolythen är alldeles för breda baktill, man får inte ihop tubarna till korrekt ögonavstånd. Swarovskis tub är nog möjlig, och det samma gäller den nya Leican men där är det plånboken som sätter stopp.

Att skåda i dubbeltub är som att skåda i handkikaren. Det blir mycket vilsamt och man kan hålla ut mycket längre, det kan de som skådat med Tatti intyga. De brukar skämtsamt säga att han tröttnar ut fåglarna så att de till sist blir tvungna att visa sig.

Detta är alltså den perfekta tuben för

"intensivskådare". Under långa observationstider med enkeltub så blir det även ganska tröttsamt att knipa med ena ögat. Ofta får man ett favoritöga att titta med. Att byta tuböga känns väldigt ovant.

Om någon är intresserad av ytterligare detaljer om Penttis dubbeltub så går det bra att kontakta honom. En provtitt är inte heller omöjlig om man stöter på honom på någon fågellokal. Han brukar vara ganska stationär vid Rudöklippan om det inte är inrapporterat någon tung rarris på någon telefonsvarare. ■

Tjockfot *Burhinus oedichnemus* för första gången anträffad i Västmanland

Gunnar Lignell

I denna uppsats redovisas ett märkligt fynd av en i Sverige mycket sällsynt uppträdande fågelart. Författaren har, med stöd av fyndbeskrivning och ett brev från observatören, sammanfattat fakta kring fyndet liksom något om arten i övrigt.

På ett hygge nära Hägemäs söder om sjön Norrmogen i Lindesbergs kommun gjordes den 15 juli 1988 det första fyndet av tjockfot i Västmanland. Observatör var en polsk gästforskare vid namn Grzegorz Mikusinski, som tillfälligt var stationerad vid Grimsö forskningsstation. Fyndet är granskat och godkänt av SOF:s raritetskommitté.

Fågeln observerades under ca två minuter på ungefär 30 meters håll när den flög runt ett nyligen upptaget hygge. Observationen ägde rum vid vackert väder i medljus/sidljus och med en handkikare 10x50 som hjälpmedel. Fågeln hade ett starkt och högt storspovsliknande läte i flykten. Fågeln försvann i sydostlig riktning.

Mikusinski hade ej tidigare sett tjockfot, men har i brev meddelat att han spontant, efter några sekunder, var klar på vilken fågel han hade att göra med.

Tidigare fynd i landet

Tjockfoten är en sällsynt gäst i Sverige. Fyndet i Hägemäs är det 20:e i landet (Hirschfeld 1989). Under perioden 1976-87 gjordes endast tre observationer i landet. Fynd finns från alla årets månader utom mars, april och december. Huvuddelen av fynden har gjorts under andra halvåret. Tjockfoten är påträffad så långt norrut som i Vännäs i Västerbotten (Alström 1986).

Teckning: Tomas Pärt.

Utseende

Lars Jonsson (1977) karaktäriserar tjockfoten som "en särpling bland Europas fåglar". Enligt Jonsson ger den associationer till en reptil eller urfågel. Vingarnas vita band och fläckar är mycket tydliga i flykten. Näbben är gul, kort och kraftig med svart spets. Den verkar långstjärtad när den flyger. Storleksmässigt är den ungefär lika stor som en rödspov, d.v.s. drygt 40 cm (Bruun & Singer 1978).

Läte

Påminner om storspovens rullande, visslande ljud. På marken åstadkommer den också läten som liknar strandskatans.

Vanor och utbredning

Tjockfoten är huvudsakligen aktiv under skymning och natt. Den lever av sniglar, insekter, maskar och andra landlevande evertebrater. Men den kan även ta så stora djur som möss, fågelungar och grodor.

Tjockfoten minskar i hela nordvästra Europa och har försvunnit som häckfågel i Holland, Västtyskland och ev. även från Östtyskland. Närmast häckar den i Polen, där den dock minskat kraftigt sedan andra världskriget.

Där den finns föredrar den landskapstyper som hedar, betesmarker, alvar, dynområden, stränder, magra steniga betesmarker och liknande biotoper. Den har också på senare tid

anpassat sig till andra kulturskapade miljöer som extensivt brukad jordbruksmark och kalhyggen. Mellaneuropas döende barrskogar kanske i sinom tid kommer att erbjuda goda tjockfotsbetingelser.

Europas nordliga och östliga populationer av tjockfot är huvudsakligen flyttfåglar. I andra mildare delar av Europa kan fåglarna vara kvar under hela året. Ringmärkningsåterfynd tyder på en SSV -SV flyttningsriktning. ■

Kungsfiskarinventering i Hedströmmen

Text: Kenneth Nordberg

För 5:e året i följd genomförde Hedströmmens Ornitologiska Förening (HOF) sin inventering av kungsfiskare i Hedströmmen med biflöden. Från Karmansbo i norr till utloppet i Barkarövikens bemannades 10 platser där medlemmar och andra intresserade under fyra timmar antecknade förekomst av arten. Totalt gjordes 26 observationer och med ledning av uppströms eller nedströms passerande individer säkerställdes antalet till 14 st.

Trenden är stigande från premiäråret 2015 efter de två stränga vintrarna 2010 och 2011, då kungsfiskaren i princip försvann från våra trakter. Inventeringen sker alltid lördagen före midsommarhelgen, vilket gör att vi får en likartad uppfattning om förekomsten.

Denna aktivitet uppskattas mycket av deltagarna, även om det blev en liten nedgång i antalet observationsplatser just i år av olika orsaker. Det är en viss tjuvning att sitta vid ån och känna stillheten och på vissa platser höra de strömmande forsarna. Vi har också uppmanat spanarna att anteckna övriga arter som uppmärksammas, vilket hittills har gett ett artantal på 85. Årets fynd var en observation av strömmare.

Efter genomfört arbetspass träffades vi i Kolsva för genomgång och sammanfattning och tog en gemensam mat/fika. Som vanligt var alla överens om att vi kör nästa år igen. Vi har totalt 23 lämpliga observationsplatser, så det finns plats för fler intresserade utanför vår förening.

FOTO: JAN ERIKSSON

EN ÖRNFÅNGST ATT MINNAS

Text & illustration: Gunnar Forsman

Huruvida örnarna är klumpiga jägare eller ej, därom har det genom åren rätt en viss oenighet. I äldre tider har örnar ofta betecknats som mindre skickliga vid sin bytesfångst.

Bruno Liljefors skrev följande om örnens jaktmetod: "På dagen, då haren sitter i sin lega, är han i regel osynlig även för kungsörnens skarpa öga. Örnens jaktmetod är att i terräng, där han väntar hare, segla fram nära marken, klatschande med vingarna i lungen och enarnas toppar, och därmed skrämja upp haren på benen. Sen börjar i den tysta ödemarken en uppvisning, som kan bli långvarig nog, och ej så givet slutar med harens gripande."

Ornitologen Roland Staav förde fram en annan syn på örnars jakt i sin bok "Stockholms skärgård". Här beskrivs hur havsörnar jagar ifatt fiskgjusar i luften, tvingar dessa att släppa sitt byte, och fångar sedan fisken innan den slår i vattnet. En sådan jakt kräver både styrka och precision. Att ungfåglar är sämre jägare än äldre, det är dock ett faktum som styrks av följande örnhistoria, vilken utspelade sig den 11 oktober i nådens år 1967.

Min kamrat och skådarkompis under dessa år, Sune Fredriksson, hade lånat en eka och stakade sig fram i de inre, vassrika delarna av Asköviken. I en vassrugge fick han syn på något högst ovanligt, nämligen en blöt ungfågel av kungsörn.

När ekan närmade sig drullade örnen i vattnet och tycktes oförmögen att ta sig upp igen.

Fågeln höll helt enkelt på att drunkna. Kamraten lyckades, från ekans akter, med stor möda få upp örnen i båten, genom att erbjuda den att ta tag i den utsträckta stakstören. Och när väl denna hjälp accepterades kunde örnen svängas in till fören på båten, där den grepade relingen. Vål så långt började stakningen in mot land. Så fort ekipaget kom nära en vassrugge kastade sig dock örnen överbord - i tron att där var fast mark - och proceduren fick upprepas.

Det visade sig efter ett tag att det var omöjligt att angöra någon av vikens vassklädda stränder och samtidigt ha örnen kvar i båten. Kamraten började därför paddla med staken (några åror fanns inte i ekan) mot Tidö-Lindö, en färd som tog åtskilliga timmar i anspråk, och under vilken mörkret hann lägga sig över trakten. Ute på öppet vatten höll sig örnen kvar på relingen. Den hoppade från reling till reling och flaxade med vingarna för att torka dem. Den orkade inte flyga.

När de båda udda båtfararna äntligen nådde Tidö-Lindö, var örnen helt apatisk och satt stilla på relingen. Ekan drogs upp på en vegetationsfri strand. Min kamrat gick nu upp till en stuga som det lyste i, förklarade läget och bad att få låna telefonen - detta var före mobiltelefonernas tid - för att ringa mig och få hjälp med örtransport in till Västerås. Jag tog med mig en säck och åkte ut på min vespa. Tillsammans gick vi ner till ekan och fann att örnen satt kvar på relingen.

Efter en kort taktikdiskussion kom vi överens om att kamraten skulle blända örnen med hjälp av en ficklampa. Själv fick jag uppdraget att kasta mig över örnen bakifrån och svepa in den i säcken.

Jag förberedde mig på ett vilt slagsmål med fågeln och agerade betydligt våldsammare vid infångandet än vad som krävdes. Fågeln var totalt utpumpad. Men den fick ändå grepp med ena fotens klor om högerhandens fingrar och låste dessa med en kraft som från ett skruvstäd. Ju hårdare jag drog, desto mer knep örnen åt. Med hjälp av min andra hand lyckades jag till slut bända upp örnlorna och bli fri. Den fågeln hade kraft i nyporna!

Efter detta körde min kamrat vespan till Västerås. Och jag satt på "bönpal-len", med örnen innesluten i ett stadigt famntag. Fågelkännaren Hans Avelin hade under tiden ordnat med en burplats i Folkets Park åt vår skyddsling, och där fick den tillbringa sin första tid i fångenskap. Senare åtog sig veterinär Jan Håkansson uppdraget att ta hand om den starkt avmagrade örnen.

Anledningen till att denna ungfågel var så svag, var helt enkelt näringsbrist, på grund av oerfarenhet vid jakt. I fångenskap åt den sig dock fet och stark. När den senare släpptes, var den dock så tung att den inte orkade lyfta. Den flaxade i alla fall iväg, lågt över marken. Den bristande vingträning, som naturligt nog uppstod under fångenskapen, bidrog väl också till denna snöpliga sorti. Emellertid sågs fågeln senare uppe i luften vid flera tillfällen, och den uppträdde då helt normalt.

Den 16 oktober 1967 blickade kungsörnen mot oss alla från VLT:s förstasida, och signaturen Peregrinus skrev lovord över dagens ungdom, som "är djurvänlig, vänder sig mot våld och förtryck och önskar skydd åt de värnlösa". Min kamrat, som hittat örnen, ville inte stoltsera med sitt namn i tidningen, eftersom han

Kamraten bländade örnen med hjälp av en ficklampa. Själv fick jag uppdraget att kasta mig över örnen bakifrån och svepa in den i säcken.

tagit sig en fridag från skolarbetet för att åka till Asköviken - till den levande läroboken. Dessutom var det ju så att han olovandes hade lånat den flatbottnade ekan från båtrännan vid "Tallen" nedanför Lövsta by. Även om ekan återställdes till sin plats snarast möjligt, och i ofördärvat skick förstås, så var det nog lugnast att sådana lån anonymiserades.

Istället blev det mitt namn som oförskyllt nämndes i den artikeln. Det viktigaste med historien var dock att kungsörnen, med hjälp av de många lokala fågelvännerna, gick att rädda!

Fotnot: Denna artikel, här något omarbetad, har tidigare publicerats i VLT 24 februari 1982.■

Ny fågelklubb i landskapet

Fagersta Ornitologiska Förening har bildats under hösten 1980. Ordf. är Leif Lejdelin och kontaktman är Raimo Laurila. I verksamheten ingår exkursioner, inventeringar och studiecirkel i fågelkännedom. Den som är intresserad att vara med i föreningen kan kontakta Raimo tfn 0223/53259.

VOF önskar den nya föreningen Lycka till i sin målsättning att utforska och vårda Fagerstas Fågelfauna.

Program lokala klubbar i Västmanland

Mer info
på resp klubb
webbsida.

Tid	Lokal klubb	Aktivitet
Okt		
01	Arboga	Månadsmöte kl 19:00 i Stadsbibloteket
03	Frövi	Månadsmöte 19.00 i Museet Frövifors
05	Frövi	EuroBirdwatch Day. Bemanning på olika fågellokaler
05	Hedströmsdalen/Arboga	EuroBirdwatch Davids backe
05	Ramnäs-Virsbo	Naturdag vid Säter gård och Gnien.. Ringmärkning.
10	Arboga	Naturfilmaren Ingemar Lind Stadsbibloteket 18:00
15	Hällefors	FÅGELSKÅDNINGENS DAG, Björskogsnäs
Nov		
05	Arboga	Månadsmöte kl 19:00 i Stadsbibloteket
07	Frövi	Månadsmöte 19.00 i Museet Frövifors
09	Hällefors	GROSSHAMN – Västkusten 04:00
10	Arboga	Utfärd till Gålsjön 09:00 från Järntorget
14	Hedströmsdalen	Medlemsmöte 18.30 Glasgatan 20 B, Köping
16	VOF	Jubileumsfest VOF 50 år, Westerqvarn
Dec		
03	Arboga	Månadsmöte kl 19:00 i Stadsbibloteket
09	Frövi	Aktuell lokal.
11	Hällefors	BILDVISNING – Torbjörn Arvidsson.
14	Hedströmsdalen	Medlemsmöte 18.30 Glasgatan 20 B, Köping
23-24	Frövi	Frövifors Julmarknad.
31	Hedströmsdalen	Nyårsafton vid Norsa kl. 10.00 – 12.00

Västmanlands lokala klubbar

Arboga Fågelklubb

Ordf. Seppo Leppälampi
076-645 9780
seppoleppalampi@hotmail.com
www.arbogafk.net/

Hällefors Ornitologiska Förening

Ordf. Aulis Syväjärvi
070 687 1111
aulis@atasteofmedia.se
www.halleforsornitologiskaforening.se/

Fagersta Fågelskådare

Ordf. Jan Hellström
070 213 9665
lahol7@hotmail.com
www.fagerstafagelskadare.se

Nora Biologiska Förening

Ordf. Peter Bernövall
070 212 3658
peterbernovall@gmail.com
www.norabf.se/

Frövi Fågelklubb

Ordf. Anders Forsell
072-720 74 90
http://birds.nu/ffk.htm

Ramnäs Virsbo Naturklubb

Ordf. Sören Larsson
070 5678 725
soren20@telia.com
www.hemsida.net/suranatur/

Hallstahammars Naturskyddsförening

Ordf. Christer Andersson
070-744 34 81
christer.andersson13@telia.com

Sala Fågelklubb

Ordf. Kalle Källebrink
070 640 0501
kalle.kallebrink@gmail.com

Hedströmsdalens Ornitologiska Förening

Ordf. Tina Nordberg
070-303 1610
tina_nordberg@hotmail.com
www.alcedoattis.se/

Skultuna Naturklubb

Ordf. Börje Eriksson
070 712 8820
borje43@gmail.com

Ställdalens Naturstudieklubb

Ordf. Thyra Lundell
0580-201 66
tallvagen@swipnet.se

Studie
främjandet

B FÖRENINGSBREV

Returadress
Fåglar i Västmanland
c/o Ulf Carlson
Byggmästarv 20
734 40 Hallstahammar

Västmanlands Ornitologiska Förening
www.vof.birdlife.se